

Debitors rådighet over tingsinnbegrepspant etter at det er tatt utlegg

Kandidatnummer: 71

Antall ord: 14.668

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

31.05.2016

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	6
1.1 Avhandlingens tema og problemstilling.....	6
1.2 Avgrensning og presiseringer.....	7
1.2.1 Avgrensninger.....	7
1.2.2 Presisering av begrepene «driftstilbehør» og «varelager».....	8
1.2.3 Hva som menes med «rådighet» på «sikringsstadiet».....	8
1.2.4 Nærmere om etablering av utleggspant og tilknyttede begreper.....	9
1.3 Rettskilder og metode.....	11
1.3.1 Formuerettslig metode.....	11
1.3.2 Kort om rettskildesituasjonen.....	12
1.4 Videre fremstilling.....	13
2 Rettslig rådighet over pantet på sikringsstadiet	14
2.1 Debitors adgang til å rettslig råde over tingsinnbegrepspant på sikringsstadiet.....	14
2.1.1 Pantsetters adgang til å avhende og anskaffe gjenstander er et hovedelement ved tingsinnbegrepspantet.....	14
2.1.2 Panteloven § 1-11: Panterett er ikke til hinder for avhendelse.....	14
2.2 Utleggspant i driftstilbehør og varelager.....	16
2.2.1 Panteloven § 5-4: hjemmel for utleggspant i tingsinnbegrep.....	16
2.3 Tilsynelatende motstrid mellom panteloven §§ 1-11 og 5-4.....	17
2.4 Forarbeidsuttalelser tilknyttet panteloven §§ 5-4 og 1-11.....	18
2.4.1 Det foreligger en tilsynelatende klar tanke bak henvisningene i panteloven § 5-4..	18
2.4.2 Panteloven § 1-11 viderefører eldre rettstilstand om avhendelsesadgang for debitor.....	20
2.4.3 Justiskomiteen bemerker at saksøktes rådighet skal være lik den rådighet avtalepantsetter har.....	21
2.4.4 Oppsummert om forarbeidsuttalelsene tilknyttet panteloven § 1-11.....	22
2.4.5 Lovtekst og forarbeider i sammenheng: En åpenbar motstrid mellom panteloven §§ 5-4 og 1-11.....	22
2.4.6 Motstrid mellom rettsregler: lex posterior-prinsippet.....	24
2.4.7 Betydningen av tvangsfullbyrdelsesloven § 7-19.....	24
2.5 Rettspraksis.....	26
2.5.1 Ingen dommer fra Høyesterett.....	26

2.5.2	Underrettspraksis	26
2.6	Rettsoppfatninger i den juridiske teorien.....	27
2.6.1	Avhendelsesadgang etter at det er tatt utlegg er en tilsynelatende etablert oppfatning.....	27
2.6.2	Delte oppfatninger i eldre juridisk teori	29
2.6.3	Oppsummert om juridisk teori.....	30
2.7	Sideblikk til engelsk og skandinavisk rett.....	30
2.7.1	Engelsk rett.....	31
2.7.2	Dansk rett.....	32
2.7.3	Svensk rett	32
2.7.4	Oppsummert om de nevnte lands rett.....	33
2.8	Kort oppsummering av rettskildene så langt.....	34
2.9	Reelle hensyn.....	34
2.9.1	Reelle hensyn som rettskilde	34
2.9.2	Spørsmål om saksøktets rådighet bør likestilles med den rådighet avtalepantsetter har på sikringsstadiet	35
2.9.3	Forskjellene mellom en avtalepanthaver og en utleggspanthaver	35
2.9.4	En tenkt alternativ løsning som gir utleggspanthaver kontroll.....	37
2.9.5	Tingsinnbegrepspannets funksjon og formål.....	38
2.9.6	Utleggspanthaver har vært igjennom en lang prosess	39
2.9.7	Unødvendig bruk av ressurser	40
2.9.8	Jevn flyt av likvide midler	41
2.9.9	Muligheten til å begjære tvangssalg av løsøret	43
2.9.10	Fremtvingelse av konkurs.....	43
2.9.11	Det er dekningsadgangen som er det sentrale innholdet i panteretten.....	45
2.9.12	Panteloven §§ 3-7 og 3-13 setter rammer for debtors rådighet	46
2.9.13	Driftstilbehør og varelager som dekningsobjekt	47
2.9.14	10 års sikring ved utlegg.....	48
2.9.15	Oppsummert om reelle hensyn.....	48
3	Sammenfatning av rettskildene.....	50
3.1	Rettsregelen de lege lata	50
	Kilderegister	53

1 Innledning

1.1 Avhandlingens tema og problemstilling

Næringsdrivende er gitt en vid adgang til å underpantsette driftstilbehør og varelager som inngår i deres næringsvirksomhet.¹ Driftstilbehør og varelager må pantsettes som tingsinnbegrep. Dette betyr at panteretten omfatter driftstilbehøret og varelageret som helhet, slik det er til enhver tid.² Tingsinnbegrepspantet er dynamisk og omfatter gjenstander som debitor anskaffer i fremtiden.

En viktig funksjon ved tingsinnbegrepspant, er at panteretten ikke er til hinder for avhendelse av gjenstander som inngår i tingsinnbegrepspantet. For *avtalepant* i løsøre er utgangspunktet at debitor på sikringsstadiet fritt kan avhende gjenstander som inngår i tingsinnbegrepet. Forutsetningen er at avhendelsen er forsvarlig og ikke vesentlig forringer avtalepanthaverens sikkerhet.³ For avhendelse av varelager kreves det i tillegg at avhendelsen er innenfor pantsetterens vanlige næringsvirksomhet.⁴ Tingsinnbegrepspantet griper i liten grad inn i den daglige driften av debtors næringsvirksomhet. Dette er en kredittskapende og praktisk ordning, både for pantsetter og avtalepanthaver.⁵

Spørsmålet er om samme utgangspunkt vedrørende debtors rådighet på sikringsstadiet kan legges til grunn for *utleggspant*. Kreditor B leverer for eksempel et parti terrengsykler til skyldner A sin sykkelbutikk. Fakturaen blir ikke betalt av A. B ser det derfor nødvendig å begjære utlegg i As aktiver. B får utleggspant i A sitt varelager som tingsinnbegrep. Spørsmålet er om A kan fortsette å avhende sykler som normalt, eller om avhendelsesadgangen må stanses som følge av utlegget.

Avhandlingen skal foreta en nærmere undersøkelse av hva slags rettslig rådighet debitor har etter at det er tatt utlegg i driftstilbehør eller varelager som tingsinnbegrep. En sentral vurdering er om forskjellene som eksisterer mellom en utleggspanthaver og en

¹ Underpant betyr at pantsetter beholder rådigheten over pantet på sikringsstadiet, jf. panteloven (heretter: pantel.) § 1-1 andre ledd. Om adgangen til å pantsette driftstilbehør og varelager, se pantel. §§ 3-4 og 3-11.

² Pantel. §§ 3-4 femte ledd og 3-11 tredje ledd.

³ Pantel. § 3-7 første ledd.

⁴ Pantel. § 3-13 første ledd.

⁵ Se Skoghøy: «Panterett», side 52 flg. som skriver nærmere om bakgrunnen for adgangen til å pantsette driftstilbehør og varelager.

avtalepanthaver tilsier at rådighetsreglene som gjelder for debitor ved avtalepant, ikke kan legges til grunn ved utleggspant.

Panteloven § 1-11 forutsetter at debitor har adgang til å avhende driftstilbehør og varelager etter at det er tatt utlegg. Avhendelsesadgang synes også å være en etablert oppfatning i den juridiske teorien.⁶

Panteloven § 5-4 med tilhørende forarbeidsuttalelser gir imidlertid uttrykk for motsatt løsning.⁷

Det foreligger en inkonsistens innad i panteloven. Det eksisterer derfor et behov for en klarlegging av hva som er rettsregelen *de lege lata*. Det er dette behovet avhandlingen skal adressere.

1.2 Avgrensning og presiseringer

1.2.1 Avgrensninger

Det finnes tre former for tingsinnbegrepspant i panteloven. Disse er driftstilbehørspant, varelagerpant og factoringpant. Avhandlingen avgrenses mot en behandling av factoringpant.⁸

Det avgrenses også mot en drøftelse av hva som ligger i vilkårene «forsvarlig drift» og «vesentlig forringer panthavers sikkerhet» i pantel. § 3-7 og hva som er «innenfor rammen av pantsetters vanlige næringsvirksomhet» i pantel. § 3-13. Begrunnelsen for dette er at avhandlingen skal redegjøre for om det foreligger avhendelsesadgang for debitor etter at det er tatt utlegg, ikke for hva som er det nærmere innholdet av rådighetsreglene.

Det finnes to former for utleggspant, herunder namsutleggspant og skifteutleggspant. Avhandlingen behandler kun namsutleggspant. Dette er pant stiftet av namsmyndighetene som ledd i ordinær gjeldsinndrivelse.⁹

⁶ Nærmere om rettsoppfatninger i den juridiske teorien i punkt 2.6.

⁷ Nærmere om pantel. § 5-4 med tilhørende forarbeidsuttalelser i punkt 2.2 og 2.4.1.

⁸ Pantel. § 4-10 omhandler factoringpant.

⁹ Skoghøy: «Panterett», side 28.

1.2.2 Presisering av begrepene «driftstilbehør» og «varelager»

«Driftstilbehør» er formuesgoder som næringsdrivende bruker, eller som er bestemt til bruk i vedkommendes næringsvirksomhet. Eksempler på driftstilbehør er produksjonsutstyr, maskiner og redskaper. Nærmere bestemte former for immaterielle rettigheter er også omfattet.¹⁰

Med «varelager» menes varebeholdning i næringsvirksomhet. Dette er de varer som danner grunnlaget for at debitor blir ansett som næringsdrivende.¹¹ For eksempel sykler i en sykkelbutikk.

Både driftstilbehør og varelager må pantsettes som tingsinnbegrep. Det vil si at panteretten gjelder driftstilbehøret og varelageret som en helhet, slik det er til enhver tid.¹² Panteretten omfatter også gjenstander debitor anskaffer i fremtiden.

Det er kun næringsdrivende som kan pantsette driftstilbehør og varelager.¹³ Panteretten må registreres på eierens blad i Løsøreregisteret.¹⁴

1.2.3 Hva som menes med «rådighet» på «sikringsstadiet»

Avhandlingen skal redegjøre for debitors rådighet på sikringsstadiet etter at det er tatt utlegg.

Med «rådighet» menes rettslig rådighet i form av debtors adgang til å *avhende* pantsatte formuesgoder. Begrepet kan også brukes for å betegne debtors adgang til å anskaffe nye gjenstander som inngår i tingsinnbegrepet. Med «rådighet» siktes det i avhandlingen derimot ikke til pantsettelse av panteretter eller andre former for rettsstiftelser i panteobjektet. Faktisk rådighet over panteobjektet vil heller ikke bli behandlet.

¹⁰ Pantel. § 3-4 første ledd og andre ledd. I Skoghøy: «Panterett», side 56-63 skrives det nærmere om objektet for driftstilbehørspant. Det finnes spesielle former for driftstilbehør i pantel. §§ 3-8, 3-9 og 3-10. Hvis motorvogner etter pantel. § 3-8 har karakter av å være varelager, skal de pantsettes etter pantel. § 3-11, se Skoghøy: «Panterett», side 76 om dette.

¹¹ Pantel. § 3-11 første og andre ledd. I Skoghøy: «Panterett», side 63-65 skrives det nærmere om objektet for varelagerpant.

¹² Pantel. §§ 3-4 femte ledd og 3-11 tredje ledd.

¹³ Pantel. §§ 3-4 første ledd og 3-11 første ledd. I pantel. § 3-5 oppgis hvilke rettslige subjekter som anses som næringsdrivende.

¹⁴ Pantel. §§ 3-6 og 3-12. Panteretten registreres på eierens blad i Løsøreregisteret for å få rettsvern. For utleggspant i driftstilbehør eller varelager kreves også registrering på eierens blad i Løsøreregisteret, jf. pantel. § 5-4 første og tredje ledd.

«Sikringsstadiet» betegner stadiet før pantet realiseres («dekningsstadiet»), altså stadiet før panteretten blir fullbyrdet.¹⁵ Det er først når panthaver realiserer pantet ved å kreve tvangsdekning at man går fra sikringsstadiet til dekningsstadiet. Dette kalles gjerne for å «tiltre pantet».¹⁶

1.2.4 Nærmere om etablering av utleggspant og tilknyttede begreper

Utleggspant er gjennomgående for avhandlingen. Det skal derfor kort redegjøres for prosessen med stiftelse av utleggspant og tilknyttede begreper.

Dersom en kreditor har et forfalt pengekrav kan det begjæres utlegg i debitorens aktiver, forutsatt at kreditoren har et tvangskraftig tvangsgrunnlag.¹⁷ Utlegg kan tas i «ethvert formuesgode som tilhører saksøkte på beslagstiden».¹⁸ I Bygland-dommen ble det fremhevet at det er de reelle eierforhold som er avgjørende for avgjørelsen av om debitor er eier av det aktuelle formuesgodet.¹⁹

Pant i tingsinnbegrep kan omfatte gjenstander skyldneren anskaffer i fremtiden. Utlegg i tingsinnbegrep representerer derfor et unntak fra kravet om at formuesgodet må tilhøre skyldner «på beslagstiden».²⁰ Ordlyden «når ikke annet er fastsatt ved lov» i dekl. § 2-2, forutsetter at det kan gjøres unntak som har hjemmel i lov fra kravet om at formuesgodet må tilhøre skyldneren på beslagstiden. Det er forutsatt i pantel. § 5-4 at det kan tas utlegg i driftstilbehør eller varelager som tingsinnbegrep.

I avhandlingen forutsettes det at kreditoren har fått utlegg i driftstilbehør eller varelager som tingsinnbegrep. Kreditoren som har fått utleggspant betegnes «utleggspanthaver». Betegnelsene «utleggspanthaver» og «utleggstaker» betegner det samme subjektet og brukes om hverandre i oppgaven.

¹⁵ Se Brækhus: «*Omsetning og kreditt. 2: Pant og annen realsikkerhet*», side 9-10 (punkt 201.4) som skriver nærmere om sikringsstadiet og dekningsstadiet.

¹⁶ Se Skoghøy: «*Panterett*», side 266-267 med tilhørende note 701 om denne betegnelsen.

¹⁷ Tvangsfullbyrdelsesloven (heretter: tvangsl.) § 7-1.

¹⁸ Dekningsloven (heretter: dekl.) § 2-2.

¹⁹ Rt. 1935-981.

²⁰ Deknl. § 2-2.

Når et utleggspant blir stiftet, blir utleggstakeren sikret en særlig dekningsrett i tingsinnbegrepet. Dette betyr at utleggstaker ikke trenger å konkurrere med andre usikrede kreditorer.²¹ Når utleggspanthaver er registrert, har utleggspanthaver muligheten til å begjære tvangssalg av løsøret.²²

I motsetning til et utleggspant som er stiftet av namsmyndighetene, har en *avtalepanthaver* en avtale med den som er legitimert til å disponere over pantet (pantets eier) om sikkerhetsstillelse for et krav (pantekravet).²³ Panteretten er stiftet som følge av en frivillig avtale mellom partene.

«Avtalepantsetter», eventuelt kun «pantsetter», betegner subjektet som har gitt panthaver tilsagn om at et visst formuesgode skal tjene som dekningsobjekt for et pantekrav.²⁴

Et eksempel på avtalepant, er der B jevnlig leverer terrengsykler til A sin sykkelbutikk. Som sikkerhet avtaler partene at B skal ha pant i A sitt driftstilbehør eller varelager som tingsinnbegrep. B har da en særrett til å søke dekning i tingsinnbegrepet om nødvendig.²⁵ A er til enhver tid klar over eksistensen av panteretten, og at driftstilbehøret eller varelageret kan bli begjært tvangssolgt av B dersom A ikke gjør opp kravet. Hovedfunksjonen til tingsinnbegrepspantet er at A sin forretning skal gå som normalt uten hinder av panteretten, helt til B bestemmer seg for å tiltre pantet.

Ved utleggspant vil det ikke være noen pantsetter, ettersom det er det offentlige som stifter panteretten. «Saksøkte» betegner debitoren som har blitt utsatt for namsutlegg.²⁶

«Debitor» og «skyldner» kan i oppgaven betegne både avtalepantsetter og saksøkte. Dette begrunnes i at ved avtalepant, er pantsetter normalt også personlig debitor for pantegjelden.²⁷ Ved utleggspant har kreditoren en eller flere utestående fordringer på debitor. På samme måte kan både avtalepanthaver og utleggspanthaver betegnes som «kreditor».

²¹ Lilleholt: «*Fleire rettar til same formuesgode*», side 127.

²² Tvangsl. § 8-1.

²³ Brækhus: «*Omsetning og kreditt. 2: Pant og annen realsikkerhet*», side 10 (punkt 202.1).

²⁴ Brækhus: «*Omsetning og kreditt. 2: Pant og annen realsikkerhet*», side 9 (punkt 201.3).

²⁵ Pantel. § 1-1 første ledd: «Med panterett menes en særrett til å søke dekning for et krav (pantekravet) i ett eller flere bestemte formuesgoder (pantet)».

²⁶ Brækhus: «*Omsetning og kreditt. 2: Pant og annen realsikkerhet*», side 9 (punkt 201.3).

²⁷ Brækhus: «*Omsetning og kreditt. 2: Pant og annen realsikkerhet*», side 9 (punkt 201.3). Det avgrenses mot en behandling av tilfeller der pantsetter, debitor og pantets eier kan være fordelt på flere personer. Se eventuelt nevnte sidehenvisning for nærmere informasjon om slike tilfeller.

1.3 Rettskilder og metode

1.3.1 Formuerettslig metode

På formuerettens område dreier det seg ofte om tvister hvor betydelige verdier står på still for de involverte partene. Det er derfor viktig at hensynet til forutberegnelighet blir ivaretatt. Selv om hensynet til forutberegnelighet står sterkest ved spørsmål om rettsvern, er det likevel klart at forutberegnelighetshensynet er et alminnelig prinsipp med solid forankring i formueretten. Dette kommer blant annet til uttrykk i Momentum-dommen:

«Det klare utgangspunkt er at rettsvernsreglene gjelder absolutt, slik at det *ikke er rom for noen vurdering av om reglene i det konkrete tilfellet fører til et rimelig resultat*. Dette har gode grunner for seg, ikke minst for å *unngå usikkerhet og tvister*. Jeg ser det derfor som betenkelig å tolke inn skjønnspregede unntak i de lovfestede rettsvernsreglene.»²⁸ [Mine kursiveringer].

Forutberegnelighetshensynet har også utspring i hensynet til system og konsekvens. Rettsanvenderen bør være forsiktig med å «gripe inn i formuerettens finmaskede og komplekse system».²⁹ Pragmatiske tilnærminger med fokus på hva som er rimelig i den konkrete saken bør unngås. Slike tilnærminger kan føre til at formuerettens komplekse system blir uoversiktlig. Dette kan føre til usikkerhet og tvister, noe som undergraver hensynet til forutberegnelighet. Like tilfeller bør behandles likt.³⁰

Overført til avhandlingens tema, må spørsmålet om det er grunnlag for å begrense debtors rådighet etter at det er tatt utlegg, foretas ut i fra en vurdering av formueretten som system. Vurderingen må ikke foretas ut i fra en vurdering av konkrete rimelighetshensyn. Dette betyr at en saklig og funksjonell sammenheng mellom de ulike rettsregler og rettskildedefaktorer må vektlegges i kartleggingen av hva som er rettsregelen de lege lata.³¹ Dette ivaretar hensynet til forutberegnelighet.

²⁸ Rt. 1997-1050, side 1054-1055.

²⁹ Tørum: «Konsekvens i formueretten», side 338.

³⁰ Tørum: «Konsekvens i formueretten», side 338.

³¹ Tørum: «Konsekvens i formueretten», side 337.

1.3.2 Kort om rettskildesituasjonen

Lovtekst er en autorativ rettskilde som er bærer av demokratisk legitimitet. Relevant lovtekst vil alltid utgjøre startpunktet i rettsanvendelsen. Avhandlingen tar derfor først utgangspunkt i pantel. §§ 1-11 og 5-4.

Panteloven § 1-11 andre ledd fastsetter følgende:

«Om adgangen til avhendelse av driftstilbehør og varelager som er pantsatt slik det til enhver tid er, gjelder §§ 3-7 og 3-13. Bestemmelsene gjelder tilsvarende ved utleggspant og lovbestemt pant i slike formuesgoder. Om avhendelse av salgspantbeheftet løsøre gjelder § 3-16.»

Panteloven §§ 3-7 og 3-13 er rådighetsbestemmelsene i panteloven. Disse bestemmelsene gir debitor adgang til å avhende pantsatt driftstilbehør og varelager på gitte vilkår.³²

Panteloven § 5-4 første og tredje ledd fastsetter følgende:

«(1) Utleggspant i næringsdrivendes driftstilbehør som nevnt i § 3-4 får rettsvern ved tinglysing på saksøktes blad i Løsøreregisteret. Bestemmelsene i §§ 3-4 og 3-5 gjelder tilsvarende.»

«(3) Utleggspant i næringsdrivendes varelager får rettsvern ved tinglysing på saksøktes blad i Løsøreregisteret. Bestemmelsene i § 3-11 gjelder tilsvarende.»

I pantel. § 5-4 er ikke rådighetsbestemmelsene i pantel. §§ 3-7 og 3-13 gitt tilsvarende anvendelse.

Forarbeider er, i likhet med lovtekst, en autorativ rettskilde. Det finnes flere forarbeidsuttalelser tilknyttet pantel. §§ 1-11 og 5-4 som er aktuelle for avhandlingen. Flere av disse uttalelsene er imidlertid motstridende. Den rettskildemessige vekten av forarbeidene vil variere ut i fra hvor nærme forarbeidet er det aktuelle lovvedtaket, samt hvor godt gjennomarbeidet og konsistent det er.

³² Nærmere om disse vilkårene i punkt 2.1.1.

Det finnes ingen høyesterettsdommer om aktuelle emne. Det finnes imidlertid to dommer fra lagmannsretten som benyttes i avhandlingen, henholdsvis LE-1993-1072 og LB-2001-3829. Ettersom Høyesterett etter Grunnloven § 88 dømmer i siste instans, har avgjørelser fra Høyesterett sterkere rettskildemessig vekt enn dommer fra lagmannsrettene. Den rettskildemessige vekten av dommer fra lagmannsrettene, kan bli tyngre dersom en befinner seg på et rettsområde hvor avgjørelser sjelden blir påanket.³³

Avhandlingens problemstilling har blitt nevnt av flere juridiske forfattere. Juridisk teori har imidlertid en begrenset rettskildemessig vekt.³⁴ Reelle hensyn er gitt en avgjørende plass i rettskildeanalysen. I punkt 2.9.1 skrives det nærmere om reelle hensyn som rettskilde.

1.4 Videre fremstilling

Hovedtemaet for avhandlingen er debtors rettslige rådighet over tingsinnbegrepspart på sikringsstadiet, etter at det er tatt utlegg. Dette temaet behandles i kapittel 2. Det vil foretas en gjennomgang av relevant lovttekst, forarbeider, rettspraksis og juridisk teori. Det vil også tas et sideblikk til engelsk og skandinavisk rett. Reelle hensyn behandles avslutningsvis i kapittel 2.

I kapittel 3 vil rettskildene sammenfattes og det vil gis en konklusjon på hva som er rettsregelen de lege lata.

³³ Eckhoff: «Rettskildelære», side 136.

³⁴ Eckhoff: «Rettskildelære», side 231-232.

2 Rettslig rådighet over pantet på sikringsstadiet

2.1 Debtors adgang til å rettslig råde over tingsinnbegrepsant på sikringsstadiet

2.1.1 Pantsetters adgang til å avhende og anskaffe gjenstander er et hovedelement ved tingsinnbegrepsantet

Pantsetter kan på sikringsstadiet både avhende gjenstander som inngår i tingsinnbegrepsantet og anskaffe nye gjenstander. Forutsetningen er at disponeringen er innenfor rammen av vilkårene i pantel. §§ 3-7 og 3-13. Disse bestemmelsene befinner seg i pantelovens kapittel 3 om avtaleant i løsøre.

Panteloven § 3-7 første ledd setter som vilkår at disposisjonen må være i samsvar med «forsvarlig drift» og at den «ikke vesentlig forringer panthavers sikkerhet». For avhendelse av varelager kreves det i tillegg at disposisjonen må være innenfor rammen av pantsetters «vanlige næringsvirksomhet», jf. pantel. § 3-13 første ledd. Er avhendelsen innenfor rammen av disse vilkårene og selgeren har fått rettsvern for sitt erverv, faller panteretten bort.³⁵ [Mine kursiveringer].

Den adgangen som pantsetter har til å avhende og anskaffe gjenstander etter rådighetsbestemmelsene i pantel. §§ 3-7 og 3-13, er et hovedelement ved tingsinnbegrepsantet.

2.1.2 Panteloven § 1-11: Panterett er ikke til hinder for avhendelse

Panteloven § 1-11 fastsetter prinsippet om pantsetters frie rettslige rådighet over det pantsatte formuesgodet på sikringsstadiet.³⁶ Bestemmelsens første ledd fastslår at «[p]anterett ikke er til hinder for at pantet blir avhendet, såfremt ikke annet følger av avtale.»

³⁵ Pantel. § 3-7 tredje ledd. Se også Skoghøy: «Panterett», side 225.

³⁶ Brækhus: «Omsetning og kreditt. 2: Pant og annen realsikkerhet», side 313 (punkt 241.11).

Før en samlet kodifisering av norsk panterett ved panteloven av 1980, kom dette prinsippet blant annet til syne i forlagspanteloven fra 1946 (opphøvet). Her stod det i lovens § 4 at panterett ikke er til hinder for at pantet blir avhendet. Dette vitner om at debtors avhendelsesadgang på sikringsstadiet lenge har vært et utgangspunkt i panteretten.

Panteloven § 1-11 andre ledd omhandler avhendelse av driftstilbehør og varelager som er pantsatt som tingsinnbegrep. I andre ledd første punktum fastsettes følgende:

«Om adgangen til avhendelse av driftstilbehør og varelager som er pantsatt slik det til enhver tid er, gjelder §§ 3-7 og 3-13.»

Overfor en *avtalepanthaver* har debitor altså adgang til å avhende og skifte ut driftstilbehør og varelager som inngår i tingsinnbegrepet. Forutsetningen er at disposisjonen er innenfor rammen av vilkårene i pantel. §§ 3-7 og 3-13.

I pantel. § 1-11 andre ledd andre punktum fastsettes det videre at rådighetsbestemmelsene i pantel. §§ 3-7 og 3-13 «gjelder *tilsvarende ved utleggspant* og lovbestemt pant i slike formuesgoder.» [Min kursivering].

Ordlyden i pantel. § 1-11 andre ledd andre punktum fastsetter dermed at rådighetsbestemmelsene i pantel. §§ 3-7 og 3-13 gjelder tilsvarende overfor en *utleggspanthaver*.

Isolert sett gir ordlyden i pantel. § 1-11 andre ledd andre punktum uttrykk for en klar rettsregel: Debitor har adgang til å avhende og skifte ut driftstilbehør og varelager etter at det er tatt utlegg i slikt løsøre som tingsinnbegrep.

I eksemplet fra innledningen, der kreditor B har fått utleggspant i skyldner A sitt varelager som tingsinnbegrep, blir konklusjonen at A kan fortsette å avhende sykler etter at B har fått utlegg i varelageret. Rådigheten til saksøkte er likestilt med den en avtalepantsetter har.

Dersom pantel. § 1-11 var den eneste aktuelle bestemmelsen vedrørende spørsmål om debtors rådighet over tingsinnbegrepspannt etter at det er tatt utlegg, hadde rettsregelen de lege lata vært klar.

2.2 Utleggspant i driftstilbehør og varelager

2.2.1 Panteloven § 5-4: hjemmel for utleggspant i tingsinnbegrep

Panteloven kapittel 5 angir rettsvernsreglene for utleggspant i ulike formuesgoder. I panteloven § 5-4 angis primært rettsvernsreglene for utleggspant i driftstilbehør og varelager. Bestemmelsen må imidlertid tolkes som en hjemmel for utlegg i tingsinnbegrep, ikke bare som en hjemmel for rettsvern.³⁷ Begrunnelsen for dette er at bestemmelsen forutsetter at det er adgang til å ta utleggspant i driftstilbehør og varelager ved å angi rettsvernsreglene som skal gjelde for utlegg i slikt løsøre.

I pantel. § 5-4 første ledd gis det en opplisting av hvilke bestemmelser fra pantelovens kapittel 3 om avtalepant i løsøre som får tilsvarende anvendelse ved utleggspant i driftstilbehør og varelager. Panteloven §§ 3-4 og 3-5 er gitt tilsvarende anvendelse ved utlegg i driftstilbehør. Panteloven § 3-4 angir hva panterett i driftstilbehør omfatter, mens pantel. § 3-5 angir definisjonen på «næringsdrivende». For utleggspant i varelager er pantel. § 3-11 gitt tilsvarende anvendelse. Denne bestemmelsen angir hva panterett i varelager omfatter.

I pantel. § 5-4 er det *kun* pantelovens §§ 3-4, 3-5 og 3-11 som er gitt tilsvarende anvendelse for utleggspant i driftstilbehør og varelager som tingsinnbegrep. Det er ikke henvist til rådighetsbestemmelsene i pantel. §§ 3-7 og 3-13. Spørsmålet er hvordan man skal tolke den utelatte henvisningen til pantel. §§ 3-7 og 3-13 i pantel. § 5-4.

En isolert tolkning av ordlyden i pantel. § 5-4 tilsier at bestemmelsen uttømmende angir de paragrafene fra kapittelet om avtalepant i løsøre som skal gjelde tilsvarende ved utleggspant i driftstilbehør og varelager. Opplistingen er med andre ord positivt angitt. Siden det ikke henvises til pantel. §§ 3-7 og 3-13 i pantel. § 5-4, taler ordlyden *mot* at det er adgang til å avhende driftstilbehør og varelager etter at det er tatt utlegg.

I eksemplet fra innledningen, der kreditor B har fått utleggspant i skyldner A sitt varelager som tingsinnbegrep, blir konklusjonen at A *ikke* kan fortsette salget av sykler etter at B har fått utlegg.

³⁷ Det menes ikke tingsinnbegrep i form av factoringpant, kun driftstilbehør og varelager.

2.3 Tilsynelatende motstrid mellom panteloven §§ 1-11 og 5-4

Panteloven § 1-11 fastsetter et utgangspunkt om at debitor kan avhende tingsinnbegrepspant etter at det er tatt utlegg. Panteloven § 5-4 gir derimot uttrykk for debitor ikke har adgang til å avhende tingsinnbegrepspant etter at det er tatt utlegg. Det foreligger en tilsynelatende motstrid mellom disse to bestemmelsene. Spørsmålet er hvordan denne motstriden skal løses.

En mulig årsak til at pantel. §§ 3-7 og 3-13 ikke nevnes i pantel. § 5-4, kan være at det ikke var nødvendig med en slik henvisning. Dette er fordi det fremgår klart av ordlyden i pantel. § 1-11 at pantel. §§ 3-7 og 3-13 får tilsvarende anvendelse ved utleggspant.

Videre omhandler kapittel 5 i panteloven primært rettsvernsreglene for utleggspant. Bestemmelsene i dette kapitlet er først og fremst regler om rettsvern, ikke generelle regler om utleggspant. Dette kan indikere at det ikke var nødvendig å henvise til pantel. §§ 3-7 og 3-13, ettersom pantel. § 1-11 andre ledd andre punktum allerede klart uttrykker at disse bestemmelsene får tilsvarende anvendelse ved utleggspant.

Ut i fra ordlyden i pantel. §§ 1-11 og 5-4 er det imidlertid uklart hva lovgiver har ment angående den tilsynelatende motstriden mellom bestemmelsene. Momentene kan derfor ikke tillegges nevneverdig vekt som tolkningsbidrag i motstriden mellom pantel. §§ 1-11 og 5-4.

Det foreligger en inkonsistens innad i panteloven hvor rettsregelen ikke fremgår klart av de aktuelle lovbestemmelsernes ordlyd. Det er av denne grunn nødvendig å se hen til andre relevante rettskilder for å kartlegge rettsregelen de lege lata.

Et naturlig startpunkt i kartleggingsfasen er forarbeidene knyttet til pantel. §§ 5-4 og 1-11. Det er særlig det som uttales i forarbeidene vedrørende «formålet og meningen med de foreslåtte bestemmelser» som er av rettskildemessige relevans.³⁸

³⁸ Eckhoff: «Rettskildelære», side 61.

2.4 Forarbeidsuttalelser tilknyttet panteloven §§ 5-4 og 1-11

2.4.1 Det foreligger en tilsynelatende klar tanke bak henvisningene i panteloven § 5-4

Panteloven av 1980 er en kodifikasjon av tidligere praksis og spredt lovgivning.³⁹ I justisdepartementets arbeid med forslag til ny pantelov, ble det i proposisjonen gjort følgende bemerkning til pantel. § 5-4:

«[h]envisningen til reglene om avtalepant omfatter *ikke* § 3-8, som regulerer eierens adgang til å *avhende pantsatt driftløsøre og pantsatte lagervarer*. Jf i denne sammenheng § 7-3 nr. 16 bokstav g om nytt annet ledd i tvfl § 94, med merknader.»⁴⁰
[Min kursivering].

Paragraf 3-8 som nevnes her, er nåværende pantel. § 3-7.

Her skisserer justisdepartementet en klar rettsregel: Pantel. § 3-8 gjelder *ikke* etter at det er tatt utlegg i driftstilbehør og varelager. Dette gir henvisningene i pantel. § 5-4 en klar ramme; det er bevisst ikke henvist til rådighetsbestemmelsene i pantel. §§ 3-7 og 3-13. Forarbeidsuttalelsen gir anvisning på at henvisningene i pantel. § 5-4 skal tolkes uttømmende.

Den siterte forarbeidsuttalelsen viser videre til endringene som ble foreslått for tvangsfullbyrdelsesloven av 1915 (heretter: tvfl. 1915) § 94 i samband med utformingen av den nye panteloven.⁴¹ I tilknytning til endringene kommer departementet blant annet med følgende bemerkning:

«Endringen av § 94 annet ledd har sammenheng med pantelovutk § 1-11 og med Ot.prp.nr. 14 (1977-78)⁴² om lov om rett til løsøre ervervet i god tro. Etter gjeldende rett gir tinglyst utleggpannt i løsøre rettsvern mot seinere frivillige rettsstiftinger i det utlagte. I Ot.prp.nr. 14 (1977-78), jf tidligere Ot.prp.nr. 56 (1976-1977), *har departementet som foran nevnt foreslått at omsetningserverv i god tro skal ekstingvere også en utleggpanthavers rett, jf utk § 1 tredje ledd. Dette kan tenkes å føre til at*

³⁹ NOU 1993: 16, side 132 og Ot.prp. nr. 39 (1977-1978), side 9 flg.

⁴⁰ Ot.prp. nr. 39 (1977-1978), side 137.

⁴¹ Denne loven er nå opphevet og erstattet av tvangsfullbyrdelsesloven av 1992.

⁴² Dette er forarbeidet godtroervervloven.

utleggshavere vil kreve besittelsesoverføring etter tvfl § 93 første ledd i større utstrekning enn det har vært vanlig til nå. En slik utvikling er i seg selv av flere grunner ikke ønskelig...»⁴³ [Min kursivering].

Departementet skriver at det er ønskelig å styre unna den prosessen og de ressursene som må tas i bruk i forbindelse med en besittelsesoverføring. En måte å redusere behovet for besittelsesoverføring på, er ved at debitor ikke har adgang til å avhende gjenstander etter at det er tatt utlegg. På denne måten reduseres risikoen for ekstinksjon av utleggspanterett. Manglende avhendelsesadgang for debitor er en god løsning for begge parter i følge departementet:

«... Dersom panthaveren kan få rimelig sikkerhet for sin rett ved tinglysning, vil dette normalt være den beste løsning for begge parter. Den regel departementet foreslår som nytt annet ledd i § 94, tar sikte på dette. Den forbyr eieren å avhende eller håndpantsette ting som det er tatt utlegg i, med mindre utlegghaveren har samtykket i disposisjonen...»⁴⁴ [Mine kursiveringer].

Tvangsfullbyrdelsesloven av 1915 § 94 ble foreslått endret slik at debitor *ikke* kan avhende eller håndpantsette ting det er tatt utlegg i, med mindre det foreligger samtykke fra kreditor. Dette reduserer risikoen for at utleggspanteretten blir ekstingvert. Tinglysning skal gi utleggstaker den nødvendige beskyttelse, noe som innskrenker nødvendigheten av en besittelsesoverføring.

Dersom debitor ikke kan avhende gjenstander uten utleggspanthavers samtykke, innebærer det at *«... utleggspant bare vil kunne ekstingveres ved at panteieren gjør seg skyldig i et straffbart forhold, jf strl § 343, sml for salgspant § 3-11 og strl § 278 annet ledd. ... Departementet antar at den foreslåtte ordning vil gi en utlegghaver med tinglyst rett en rimelig sikkerhet ... Bestemmelsen gjelder også for utlegg i driftløsøre og i varelager.»⁴⁵ [Mine kursiveringer].*

Her fremhever departementet at utleggspanthaver sin rett kun kan ekstingveres dersom debitor har gjort seg skyldig i et straffbart forhold. Departementet mente i den hensikt å gjøre

⁴³ Ot.prp. nr. 39 (1977-1978), side 144-145.

⁴⁴ Ot.prp. nr. 39 (1977-1978), side 144-145.

⁴⁵ Ot.prp. nr. 39 (1977-1978), side 144-145.

det straffbart å avhende gjenstander etter at det er tatt utlegg. I henhold til straffeloven 2005 § 169 er det straffebelagt å ødelegge eller unndra formuesgodet etter at det er tatt utlegg i det.⁴⁶

Oppsummert er det tydelig at begrunnelsen og meningen bak ordlyden i pantel. § 5-4 er klar. Henvisningene er overveid og pantel. §§ 3-7 og 3-13 er bevisst utelatt. Hensynet som primært gjør seg gjeldende er beskyttelse av utleggstaker og hans panterett.

Den klare begrunnelsen bak pantel. § 5-4 gir den utelatte henvisningen til pantel. §§ 3-7 og 3-13 en styrket rettskildemessig status. Lovgiverviljen peker sterkt i retning av at debitor ikke skal ha adgang til å avhende tingsinnbegrepsant etter at det er tatt utlegg. Ordlyden i pantel. § 5-4 med tilhørende forarbeidsuttalelser gir uttrykk for en tilsynelatende klar rettsregel.

2.4.2 Panteloven § 1-11 viderefører eldre rettstilstand om avhendelsesadgang for debitor

Panteloven § 1-11 andre ledd andre punktum, som omhandler adgangen til avhendelse av pantsatt driftstilbehør og varelager, ble tilføyd ved utarbeidelsen av ny tvangsfullbyrdelseslov i 1992. I forarbeidet til tvangsfullbyrdelsesloven bemerker justisdepartementet følgende angående endringen i pantel. § 1-11:

«Når det i *annet punktum* er sagt at bestemmelsene gjelder *tilsvarende ved utleggspant*, stemmer dette for namsutlegg med *tvfbl § 68 fjerde ledd.*»⁴⁷ [Mine kursiveringer].

Tvangsfullbyrdelsesloven av 1915 § 68 fjerde ledd, lød slik:

«Ved utlegg i løsøre som nevnt i panteloven § 3-8 til 3-11, slik dette er til enhver tid, gjelder §§ 3-8 og 3-13 *tilsvarende* med hensyn til utleggets omfang og saksøktes rådighet over det utlagte.»⁴⁸ [Min kursivering].

I henhold til tvfbl. 1915 § 68 fjerde ledd hadde debitor rett til å avhende pantsatt driftstilbehør og varelager etter at det var tatt utlegg. Forutsetningen var at avhendelsen var innenfor rammen av vilkårene i daværende pantel. §§ 3-8 og 3-13.

⁴⁶ Se også Lilleholt: «*Fleire rettar til same formuesgode*», side 127.

⁴⁷ Ot.prp. nr. 65 (1990-1991), side 338.

⁴⁸ Panteloven § 3-8 er lik nåværende § 3-7. Panteloven § 3-13 er lik nåværende § 3-13.

Det er i forarbeidet ikke foretatt en selvstendig vurdering av tilføyelsen i pantel. § 1-11 andre ledd andre punktum. Det foreligger kun en henvisning til tvfbl. 1915 § 68 fjerde ledd. En naturlig tolkning av forarbeidsuttalelsen tilsier at pantel. § 1-11 viderefører rettstilstanden tvfbl. 1915 § 68 fjerde ledd representerte. Panteloven § 1-11 andre ledd andre punktum bygger med andre ord på tvfbl. 1915 § 68 fjerde ledd.

Ettersom pantel. § 1-11 viderefører en rettstilstand fra 1915, indikerer dette at det lenge har vært en etablert oppfatning at debitor kan avhende driftstilbehør og varelager etter at det er tatt utlegg i slikt løsøre som tingsinnbegrep.

2.4.3 Justiskomiteen bemerker at saksøktes rådighet skal være lik den rådighet avtalepantsetter har

Tvangsfullbyrdelsesloven av 1915 § 68 ble foreslått endret i pantelovens egne forarbeider fra 1977/78. Departementet foreslo å fjerne bestemmelsens fjerde ledd, slik at debitor ikke kunne avhende driftstilbehør eller varelager etter at utleggspant var stiftet.⁴⁹

Dette endringsforslaget ble imidlertid ikke fulgt opp av justiskomiteen i innstillingen til Odelstinget. Endringsforslaget ble heller ikke kommentert. I kapittel 7 i innstillingen, hvor justiskomiteen skriver om ikrafttredelse, overgangsbestemmelser og endringer i andre lover, fastsetter justiskomiteen at det fjerde leddet skal beholdes i tvfbl. 1915 § 68.⁵⁰ Tvangsfullbyrdelsesloven av 1915 § 68 fjerde ledd, gir debitor adgang til avhendelse av både driftstilbehør og varelager etter at det er tatt utlegg. Vedrørende tvfbl. 1915 § 68 bemerker justiskomiteen følgende:

«Vedrørende bokstav c (tvangsloven § 68) henvises til bemerkningene til § 5-4 (...) Fjerde ledd uttaler seg direkte om noen, men ikke alle konsekvenser av at det gies utlegg i de nevnte tingsinnbegrep: *Omfanget av panteretten skal avgjøres etter de samme regler som ved en kontraktspantsettelse, og saksøktes rådighet skal likeledes være tilsvarende den som kontraktspantsetteren har. Men at det blir tatt utlegg, er ofte et varsel om sviktende økonomi, og dette vil naturligvis sette sitt preg på hva som er*

⁴⁹ Ot.prp. nr. 39 (1977-1978), side 163.

⁵⁰ Innst. O. nr. 19 (1979-80), side 41.

forsvarlig drift og hva som kan skje uten vesentlig forringelse av pantaverens sikkerhet.»⁵¹ [Mine kursiveringer].

Her slår justiskomiteen fast at omfanget av utleggspantet skal avgjøres etter de samme regler som ved avtalepant. Saksøktes rådighet skal være likestilt den rådighet avtalepantsetter har på sikringsstadiet. Det skal ikke gjelde noen særregler for debtors rettslige rådighet etter at et utleggspant er stiftet.

Et utleggspant kan imidlertid være et varsel om sviktende økonomi, og vil naturligvis sette sitt preg på hva som er «forsvarlig drift» mv. i henhold til pantel. §§ 3-7 og 3-13.

2.4.4 Oppsummert om forarbeidsuttalelsene tilknyttet panteloven § 1-11

Oppsummert er det klart at pantel. § 1-11 andre ledd andre punktum viderefører eldre rettstilstand uttrykt i tvfbl. 1915 § 68. Bestemmelsen ga debitor adgang til å avhende driftstilbehør og varelager etter at utlegg var stiftet. I pantelovens forarbeider ble det fremhevet at omfanget av utleggspantet skal avgjøres etter de samme regler som gjelder for avtalepant. Ordlyden i pantel. § 1-11 i sammenheng med forarbeidsuttalelsene, gir uttrykk for en tilsynelatende klar rettsregel om at debitor har adgang til å avhende driftstilbehør og varelager etter at det er tatt utlegg.

2.4.5 Lovtekst og forarbeider i sammenheng: En åpenbar motstrid mellom panteloven §§ 5-4 og 1-11

På den ene siden, gir pantel. § 5-4 med tilhørende forarbeidsuttalelser uttrykk for en rettsregel om manglende avhendelsesadgang for debitor etter at det er tatt utlegg. På den andre siden, gir den klare ordlyden i pantel. § 1-11 med tilhørende forarbeidsuttalelser anvisning på at det foreligger avhendelsesadgang for debitor etter det er tatt utlegg.

En odelstingsproposisjon er en sakkyndig fremstilling, i motsetning til en innstilling til Odelstinget som kommer fra justiskomiteen i Stortinget. Ettersom Ot.prp. nr. 39 (1977-1978) er en sakkyndig fremstilling, kan den ha større rettskildemessig vekt enn Innst. O. nr. 19 (1979-80).⁵² Dette kan være et argument for at den løsningen som fremgår av

⁵¹ Innst. O. nr. 19 (1979-80), side 27.

⁵² Eckhoff: «Rettskildelære», side 65.

odelstingsproposisjonen skal legges til grunn. I denne proposisjonen fremstår den manglende henvisningen til pantel. §§ 3-7 og 3-13 i pantel. § 5-4 bevisst. Et argument i motsatt retning, er at innstillingen til Odelstinget ligger nærmere lovvedtaket enn proposisjonen.

De nevnte momentene kan ikke ilegges stor vekt som tolkningsbidrag i foreliggende motstridskonflikt. Det viktigste er at forarbeidene leses som en helhet. En helhetlig lesing av forarbeidene bidrar ikke til en klar løsning av problemstillingen. For det første uttrykker forarbeidsuttalelsene tilknyttet pantel. §§ 5-4 og 1-11 uforenlige standpunkt.

For det andre er samtlige forarbeidsuttalelser knyttet til pantel. § 1-11 intrikate. Uttalelsene er intrikate fordi det i forarbeidet til tvangsfullbyrdelsesloven henvises til tvfbl. 1915 § 68 i forbindelse med pantel. § 1-11 uten en nærmere, selvstendig vurdering av bakgrunnen for henvisningen eller henvisningens funksjon.⁵³ Selv om en naturlig tolkning av henvisningen er at pantel. § 1-11 viderefører rettstilstanden uttrykt i tvfbl. 1915 § 68 fjerde ledd, er det likevel vanskelig å helhetlig klargjøre lovgivers hensikt med henvisningen.

Deretter ble det i forarbeidet til panteloven foreslått å fjerne tvfbl. 1915 § 68 fjerde ledd.⁵⁴ Dette forslaget kommenteres ikke av justiskomiteen i innstillingen til Odelstinget, og tvfbl. 1915 § 68 videreføres uten særskilt merknad.⁵⁵ Dette gir nærmest et inntrykk av at justiskomiteen overså endringsforslaget fra departementet. Det gir forarbeidsuttalelsen en svakere rettskildemessig vekt. Begrunnelsen for dette er at uttalelsen fremstår mindre gjennomarbeidet og konsistent når et endringsforslag fra departementet tilsynelatende overses og motsatt løsning legges til grunn. Det kan imidlertid være at justiskomiteen ikke så det som nødvendig å nevne eksplisitt at departementets forslag ikke ble fulgt opp. Under komiteens merknader til proposisjonens endringsforslag, uttaler komiteen nemlig følgende:

«Komiteens forslag er i det alt vesentlige i samsvar med proposisjonens kap. 7, med visse formelle endringer som det anses unødvendig å kommentere...»⁵⁶

En tolkningen av aktuell lovtekst og tilknyttede forarbeider i sammenheng, viser at det foreligger en åpenbar motstrid mellom pantel. §§ 5-4 og 1-11. Hva som er rettsregelen de lege

⁵³ Ot.prp. nr. 65 (1990-1991), side 338.

⁵⁴ Ot.prp. nr. 39 (1977-1978), side 163.

⁵⁵ Innst. O. nr. 19 (1979-80), side 41.

⁵⁶ Innst. O. nr. 19 (1979-80), side 27.

lata lar seg ikke løse kun på bakgrunn av lovtekst og forarbeider. Det er nødvendig å se hen til andre relevante rettskilder og tolkningsfaktorer for å klarlegge rettsregelen de lege lata.

2.4.6 Motstrid mellom rettsregler: lex posterior-prinsippet

Lex posterior er et kollisjonsprinsipp som anvendes ved motstrid mellom rettsregler. Prinsippet går ut på at en nyere rettsregel har fortrinn foran en eldre.⁵⁷ Lex posterior-prinsippet er imidlertid kun et tolkningsmoment, og viker raskt til fordel for andre tolkningsbidrag i en harmoniseringskonflikt. En rask tilflukt i lex specialis- eller lex posterior-prinsippet bør unngås, fordi det lett kan føre til standpunkt som ikke er tilstrekkelig overveid.⁵⁸ Et mulig lex posterior-argument vil kun ha en svak argumentasjonsverdi i foreliggende motstridskonflikt.

Panteloven § 1-11 ble endret i forbindelse med utformingen av tvangsfullbyrdelsesloven av 1992. Rent teknisk er pantel. § 1-11 derfor nyere enn pantel. § 5-4 fra 1980. Dette kan tale for at rettsregelen som fremgår av pantel. § 1-11 skal legges til grunn. Bestemmelsen fastsetter at pantel. §§ 3-7 og 3-13 gjelder tilsvarende ved utleggspant i tingsinnbegrep.

Forarbeidsuttalelsene tilknyttet pantel. § 1-11 viser imidlertid at bestemmelsen viderefører en eldre rettstilstand uttrykt i tvfbl. 1915 § 68. Panteloven § 1-11 ble med andre ord ikke fornyet ved utarbeidelsen av tvangsfullbyrdelsesloven. På bakgrunn av dette er pantel. § 1-11 i realiteten ikke nyere enn pantel. § 5-4 fra 1980. Dette medfører at lex posterior-prinsippet ikke kan anvendes som et bidrag i løsningen på motstriden mellom pantel. §§ 1-11 og 5-4.

2.4.7 Betydningen av tvangsfullbyrdelsesloven § 7-19

Tvangsfullbyrdelsesloven § 7-19 første ledd fastsetter at «namsmannen [skal] gjøre saksøkte kjent med at det er forbudt å forføye over det utlagte formuesgodet i strid med panthaverens panterett.» Bestemmelsen gjelder også ved utlegg i driftstilbehør eller varelager som tingsinnbegrep.⁵⁹

I forarbeidet til bestemmelsen bemerkes det følgende:

⁵⁷ Eckhoff: «Rettskildelære», side 280.

⁵⁸ Eckhoff: «Harmonisering av rettskildefaktorer og motstrid mellom regler», side 295. Se også Eckhoff: «Rettskildelære», side 280-281.

⁵⁹ Skoghøy: «Panterett», side 228.

«Etter første ledd første punktum skal namsmannen for det første gjøre saksøkte kjent med at det er forbudt å foreta noen forføyning over de utlagte formuesgodene som strider mot saksøkers panterett. Dette stemmer med tvfbl § 88 første ledd. *Hva som vil stride mot panthaverens rett, beror på panteloven kapittel 1 om eierens rådighet over det pantbeheftede.*»⁶⁰ [Min kursivering].

Forarbeidsuttalelsen viser at tvangsl. § 7-19 første ledd skal leses i sammenheng med pantelovens kapittel 1 når det gjelder spørsmål om hva som vil stride mot utleggspanthavers rett. Lovgiver fastsetter i den hensikt eksplisitt at pantelovens kapittel 1 får anvendelse ved spørsmål om debtors rådighet over pantet etter at det er tatt utlegg.

Spørsmålet er om det i denne forarbeidsuttalelsen forutsettes at debitor har adgang til å avhende tingsinnbegrepspant etter at det er tatt utlegg.

Ved utleggspannt i driftstilbehør eller varelager som tingsinnbegrep, må tvangsl. § 7-19 leses med den reservasjon som fremgår av pantel. § 1-11 andre ledd andre punktum.⁶¹ Panteloven § 1-11 andre ledd andre punktum tolkes som nevnt slik at debitor har adgang til å avhende tingsinnbegrepspant etter at det er tatt utlegg, så lenge disposisjonen er i samsvar med pantel. §§ 3-7 og 3-13. Ettersom forarbeidene eksplisitt uttaler at panteloven kapittel 1 kommer til anvendelse ved spørsmål om debtors rådighet over det utlagte, betyr dette at en avhendelse av tingsinnbegrepspant etter at det er tatt utlegg ikke vil være en rettsstridig forføyning av det utlagte etter tvangsl. § 7-19. Forutsetningen er at disposisjonen er innenfor rammen av vilkårene i pantel. §§ 3-7 og 3-13

Forarbeidsuttalelsen kommer imidlertid fra forarbeidet til tvangsfullbyrdelsesloven og er spesifikt relatert til tvangsl. § 7-19. Dette gir uttalelsen en svakere rettskildemessig vekt i foreliggende tilfelle. Begrunnelsen for dette er at den aktuelle forarbeidsuttalelsen primært er utformet med tanke på tvangsl. § 7-19. Det var med andre ord ikke fokus på den funksjonelle og saklige sammenhengen mellom bestemmelser innad i panteloven når denne uttalelsen ble utformet.

⁶⁰ Ot.prp. nr. 65 (1990-1991), side 154.

⁶¹ Skoghøy: «Panterett», side 228.

2.5 Rettspraksis

2.5.1 Ingen dommer fra Høyesterett

Det finnes ingen høyesterettsdommer om pantel. §§ 1-11 og 5-4. Dette kan isolert sett tyde på at bestemmelsene sjelden fører til tvister i det praktiske liv.

2.5.2 Underrettspraksis

Det finnes kun to eksempler fra lagmannsretten som omhandler avhandlingens tema, men ingen publiserte tingrettsdommer. Dommer fra lagmannsretten har, som nevnt innledningsvis, langt i fra så stor autoritet som høyesterettspraksis. Underrettspraksis kan imidlertid ha overførings- og argumentasjonsverdi dersom en står overfor et lignende tilfelle som det som beskrives i dommen.

Den ene dommen fra lagmannsretten er LE-1993-1072. Avgjørelsen bygger på tvfbl. 1915 § 68. Her var utlegg tatt i varebil og varelager. Utlegget gjaldt varelageret som tingsinnbegrep, og utlegget var ikke til hinder for at solgte varer ble overlevert til kjøperen. Lagmannsretten uttalte at utlegget gjelder varelageret «slik det er til enhver tid», og at varer fra lageret kunne avhendes fritt innenfor rammen av debtors vanlige næringsvirksomhet. Lagmannsretten henviste her til tvfbl. 1915 § 68 og pantel. § 3-13. Videre ble det presisert at «avsetningen ville under enhver omstendighet *ikke være til hinder* for at de solgte varene ble overlevert til kjøperen, med mindre salgene lå utenfor rammen av en normal virksomhet.»⁶² [Min kursivering].

I denne dommen legges avhendelsesadgang etter at det er tatt utlegg ubestridt til grunn. Hjemmelen er tvfbl. 1915 § 68 og pantel. § 3-13. Panteloven § 1-11 bygger som nevnt på tvfbl. 1915 § 68. Dette kan tyde på at avhendelsesadgang for debitor etter det er tatt utlegg er en etablert rettsoppfatning.

Den andre lagmannsrettsdommen er LB-2001-3829. Saken gjald utleggspant i et selskap sitt varelager. Utleggskreditor begjærte tvangssalg av varelageret og ba samtidig om at varelageret skulle ut av skyldnerens besittelse. Henvendelsen ble ikke besvart av debitor. Det ble derfor begjært midlertidig forføyning over varelageret.

⁶² Jf. det første og andre avsnittet i rettens bemerkning til avsetningen i varelageret, avslutningsvis i dommen.

På tross av varsel om tvangssalg iverksatte debitor opphørssalg av varelageret. Dette var i strid med pantel. § 3-13 andre ledd sammenholdt med § 1-11 andre ledd andre punktum. Lagmannsretten uttalte at dersom hele varelageret skal selges ville utlegget miste sin verdi for utleggspanthaver.⁶³

Begrunnelsen fra lagmannsretten om at utlegget vil miste sin verdi for utleggspanthaver dersom varelageret selges, er interessant. Dersom debitor fortsetter å selge gjenstander etter det er tatt utlegg, løper det en risiko for at utleggets verdi reduseres. Begrunnelsen for dette er at formuesgoder forsvinner ut av kreditors dekningsfare, noe som representerer en risiko for utleggspanthaver. Lagmannsrettens argumentasjon er begrunnet i hensynet til utleggspanthaver, og kan ha en overføringsverdi i retning manglende avhendelsesadgang for debitor.

Overføringsverdien er imidlertid minimal. For det første fordi dommens rettskildemessige vekt er svak. For det andre fordi saken dreide seg om en situasjon der utleggspanthaver allerede hadde begjært tvangssalg. Det er sikker rett at debitor ikke kan selge gjenstander uten panthavers samtykke når kreditor har tatt rettslige skritt for å inndrive kravet.⁶⁴ Dette medfører at dommen ikke kan legges til grunn som et viktig moment i retning av manglende avhendelsesadgang for debitor etter at det er tatt utlegg.

Aktuelle tema er ikke er hyppig diskutert i rettspraksis. Dette kan tyde på at avhendelsesadgang for debitor etter at det er tatt utlegg, er en relativt etablert rettsoppfatning, og at emnet sjelden fører til usikkerhet og tvister i det praktiske liv.

2.6 Rettsoppfatninger i den juridiske teorien

2.6.1 Avhendelsesadgang etter at det er tatt utlegg er en tilsynelatende etablert oppfatning

I den juridiske teorien har avhendelsesadgang for debitor etter at det er tatt utlegg stort sett blitt lagt til grunn.

⁶³ Jf. det andre avsnittet i lagmannsrettens syn på saken.

⁶⁴ Pantel. §§ 3-7 andre ledd og 3-13 andre ledd.

Falkanger skriver i «*Introduksjon til panteretten*» at en må holde seg til regelen i § 1-11 andre ledd andre punktum, selv om den manglende henvisningen i § 5-4 første og andre ledd synes å begrense handlefriheten til pantsetter.⁶⁵ Brækhus er av samme oppfatning, og presiserer at debtors salgrett først opphører når utleggshaveren begjærer realisasjon av det utlagte.⁶⁶

Skoghøy har konkludert både for og imot avhendelsesadgang. I kommentarutgaven til panteloven fra 1995, la Skoghøy avgjørende vekt på den manglende henvisningen i pantel. § 5-4 og konkluderte med at det ikke forelå avhendelsesadgang for debitor.⁶⁷ Han legger imidlertid avhendelsesadgang til grunn noen sider tidligere i samme bok, hvor det kun henvises til ordlyden i pantel. § 1-11 andre ledd andre punktum.⁶⁸

Det samme gjøres i kommentarutgaven fra 2003. Her legger Skoghøy til grunn at rådighetsbestemmelsene i pantel. §§ 3-7 og 3-13 gjelder tilsvarende ved utleggspant. Motsatt synspunkt legges til grunn noen sider senere boken.⁶⁹ Dette gjentas tilsynelatende i kommentarutgaven fra 2016. Skoghøy presiserer imidlertid i en lovkommentar på rettsdata.no at standpunktet i 2016-utgaven om at pantel. §§ 3-7 og 3-13 ikke gjelder tilsvarende ved utleggspant, er feil. Skoghøy viser i denne forbindelse til sin tredje utgave av boken «*Panterett*».⁷⁰

I «*Panterett*» fra 2014 presiserer Skoghøy at pantel. §§ 1-11 og 5-4 må leses i sammenheng, og legger avhendelsesadgang til grunn. Skoghøy skriver at det ikke er tvilsomt at rådighetsbestemmelsene i §§ 3-7 og 3-13 ikke bare gjelder for avtalepant i driftstilbehør og varelager, men også i de tilfeller der det er tatt utlegg i driftstilbehør eller varelager som tingsinnbegrep. Dette til tross for at den naturlige måten å lese pantel. § 5-4 på, er slik at rådighetsbestemmelsen i §§ 3-7 og 3-13 ikke gjelder ved utleggspant.⁷¹

Det konkluderes derfor med at Skoghøy sin rådende oppfatning er regelen i pantel. § 1-11 andre ledd andre punktum gjelder tilsvarende ved utleggspant, selv om pantel. § 5-4 kan gi

⁶⁵ Falkanger: «*Introduksjon til panteretten*», side 63 og 80.

⁶⁶ Brækhus: «*Omsetning og kreditt. 2: Pant og annen realsikkerhet*», side 319 (punkt 241.3).

⁶⁷ Skoghøy: «*Panteloven med kommentarer*», 1995, side 445 og 449 (mot avhendelsesadgang).

⁶⁸ Skoghøy: «*Panteloven med kommentarer*», 1995, side 121 (for avhendelsesadgang).

⁶⁹ Skoghøy: «*Panteloven med kommentarer*», 2003, side 134 (for avhendelsesadgang), 460 og 463 (mot avhendelsesadgang).

⁷⁰ Skoghøy i note 613 til pantel. § 5-4 på rettsdata.no (sist besøkt 12. februar 2016): «Selv om bestemmelsen ikke nevner § 3-7, må også § 3-7 gjelde tilsvarende, se § 1-11 andre ledd andre punktum, jf. Skoghøy 2014 s. 228 og Skoghøy 2016 s. 152. (Det som sies i Skoghøy 2016 s. 537, kan således ikke være riktig. I uttalelsen overses § 1-11 andre ledd andre punktum.)»

⁷¹ Skoghøy: «*Panterett*», side 228.

indikasjoner det motsatte. Resonneringen i boken fra 2014 fremstår mer veloverveid enn uttalelsene i kommentarutgavene.

2.6.2 Delte oppfatninger i eldre juridisk teori

Når det gjelder debtors avhendelsesadgang etter at det er tatt utlegg, er konklusjonene delte i eldre juridisk teori.

I Arnholm sin bok om panteretten fra 1962, skrives det at debitor i prinsippet ikke kan ha adgang til å avhende etter at det er tatt utlegg i tingsinnbegrep. Det fremheves i denne sammenheng at de praktiske innvendinger heller ikke ville ha så stor vekt hvis man var sikker på at utlegget ble realisert innen kort tid.⁷² Arnholm viser til Lie sin bok fra 1918 som legger seg på denne linje.⁷³ Lie legger avgjørende vekt på at det ikke kan tas utlegg i gjenstander pantsetter ikke eier på beslagstidspunktet, av denne grunn kan ikke gjenstander som inngår i tingsinnbegrepet skiftes ut etter det er tatt utlegg.⁷⁴ Skeie er av samme oppfatning i sin bok fra 1940. Han skriver at det er forbudt å selge varelager etter at det er tatt utlegg, selv om eieren har til hensikt å skaffe nye gjenstander.⁷⁵

Løsningen som skisseres ovenfor kan etter Arnholm sitt synspunkt neppe være korrekt. Arnholm fremhever at «ordningen ville bli for stiv hvis man strengt holdt på prinsippene.»⁷⁶ Det uttales videre at det er «rimelig å lempe reglene i retning av det som gjelder for kontraktspant, slik at saksøkte får rett til å skifte ut enkelte deler av komplekset så langt driften krever det ...»⁷⁷ [Min kursivering]. En slik frihet kan kun gis eieren på det vilkår at de nye ting går inn under utleggspanthaverens panterett.⁷⁸ Augdahl legger seg på samme linje i sin bok fra 1932.⁷⁹

Rettsvitenskapelige fremstillinger som ligger så langt tilbake i tid som Arnholm, Augdahl, Skeie og Lie har svakere rettskildemessig vekt enn fremstillingene i den nyere juridiske teorien. Reglene på denne tiden var annerledes og avhandlingens problemstilling var ikke aktuell på samme måte som i dag.

⁷² Arnholm: «Panteretten», side 157.

⁷³ Arnholm: «Panteretten», side 157.

⁷⁴ Lie: «Randbemerkninger til Hagerups panterett», side 93.

⁷⁵ Skeie: «Den norske Civilprosess», side 251 og 252.

⁷⁶ Arnholm: «Panteretten», side 157.

⁷⁷ Arnholm: «Panteretten», side 157.

⁷⁸ Arnholm: «Panteretten», side 157.

⁷⁹ Augdahl: «Norsk panterett», side 51, note 1.

Argumentasjonen til Arnholm er likevel interessant; Arnholm anfører at det er rimelig å lempe utleggsreglene i retning av det som gjelder for avtalepant. Denne argumentasjonen ble fremhevet av justiskomiteen i innstilling til Odelstinget i forbindelse med utarbeidelsen av panteloven.⁸⁰

2.6.3 Oppsummert om juridisk teori

Oppsummert er det klart at den nyere juridiske teorien argumenterer for å legge avgjørende vekt på ordlyden i pantel. § 1-11 andre ledd andre punktum. Sammenhengen mellom pantel. § 1-11 og 5-4 har imidlertid ikke blitt nevneverdig utfordret eller analysert i rettsvitenskapen. Motstriden mellom bestemmelsene er nevnt, men en nærmere gjennomgang av problemstillingen mangler. Dette reduserer den rettskildemessige vekten av rettsoppfatningene. Til tross for den reduserte rettskildemessige vekten, kan den juridiske teoriens synspunkter likevel indikere at avhendelsesadgang for debitor etter at det er tatt utlegg er en relativt etablert rettsoppfatning.

2.7 Sideblikk til engelsk og skandinavisk rett

I det følgende skal det tas et sideblikk til rettstilstanden i England, Danmark og Sverige. Dette er land som Norge har nære økonomiske forbindelser med, og som vi delvis har sammenfallende rettslige tradisjoner med.⁸¹ Det er derfor interessant å se hen til rettstilstanden i disse landene. Sideblikket er først og fremst tatt for å vise kontrastene og ulikhetene som finnes i utenlandsk rett hva gjelder avhandlingens problemstilling. Et utsyn til hvordan spørsmålet håndteres i disse landene kan bidra til å gi økt forståelse for de norske reglene.

Overblikket som gis i det følgende er på et overordnet nivå.

⁸⁰ Innst. O. nr. 19 (1979-80), side 27.

⁸¹ NOU 1993: 16, side 137.

2.7.1 Engelsk rett

I England finnes et system med «floating charge» som ligner den norske ordningen med tingsinnbegrepspant. Forskjellen er at debitor kan pantsette alt han eier og har (generalpant), så lenge det foreligger en enighet mellom partene.⁸² Partsautonomien står sterkt.

På sikringsstadiet kan pantsetter fritt avhende formuesgoder som inngår i «floating charge», samt anskaffe nye gjenstander, så lenge disposisjonen er innenfor pantsetters «ordinary course of business».⁸³ Salg og anskaffelse av gjenstander øker sjansen for høy omsetning og en forhåpentligvis tilsvarende inntjening, slik at debitor frivillig kan tilbakebetale kreditten.⁸⁴ Dette utgangspunktet har sterke paralleller til den norske ordningen i pantel. §§ 3-7 og 3-13.

Debitor har fri rådighet over panteobjektene helt til panthaver tar rettslige skritt for å tiltre pantet, ved utnevnelsen av en receiver, hvis det åpnes konkurs eller selskapet avvikes.⁸⁵ «Floating charge» blir da et «fixed charge» («crystallisation» er skjæringspunktet). Ved crystallisation mister debitor rådigheten til å rettslig disponere over panteobjektet.⁸⁶

I norsk rett har også debitor fri rådighet over panteobjektene inntil panthaver tiltre pantet, da kan ikke pantsetter disponere over pantet uten avtalepanthavers samtykke, jf. pantel. §§ 3-7 andre ledd og 3-13 andre ledd.

Det kan stiftes utlegg i floating charge.⁸⁷ I oppstillingen av hvilke begivenheter som er krystalliserende, er ikke utlegg nevnt. Det finnes ikke holdepunkter for at et utlegg er en en krystalliserende begivenhet i seg selv. Dette tolkes slik at det ikke forekommer en automatisk krystallisering ved utleggspant. Utleggstaker (execution creditor) må, i likhet med floating charge-haver, tiltre pantet før det krystalliseres.

Hva gjelder debtors avhendelsesadgang på sikringsstadiet i engelsk rett, er floating charge-haver og utleggspanthaver altså likestilt. Debitor har samme adgang til å avhende gjenstander som inngår i floating charge overfor floating charge-haver og utleggspanthaver. Overført til

⁸² NOU 1993: 16, side 139. Forbudet mot generalpant er i norsk rett nedfelt i pantel. § 1-3 første ledd.

⁸³ Beale m.fl.: «*The law of personal property security*», side 109 med videre henvisning til rettspraksis, og side 111.

⁸⁴ Konow: «*Løsørepant over landegrenser*», side 87.

⁸⁵ Beale m.fl.: «*The law of personal property security*», side 117-118 og Konow: «*Løsørepant over landegrenser*», side 88. En «receiver» er en slags bostyrer som forsøker å forhindre at selskapet går konkurs.

⁸⁶ NOU 1993: 16, side 139-140. Beale m.fl.: «*The law of personal property security*», side 116. Konow: «*Løsørepant over landegrenser*», side 85.

⁸⁷ Beale m.fl.: «*The law of personal property security*», side 513-514.

norsk rett var det å likestille rådigheten til saksøkte og pantsetter på sikringsstadiet en av hovedtankene bak pantel. § 1-11 andre ledd andre punktum.⁸⁸

2.7.2 Dansk rett

I Danmark er panterettsadgangen snevrere enn i Norge.⁸⁹ Den største forskjellen mellom norsk og dansk rett, er at det eksisterer en hovedregel om forbud mot underpant i tingsinnbegrep. Dette følger av dansk tinglysingslov (tl.) § 47 b stk. 1.⁹⁰

Muligheten for flytende pant ble utvidet ved innføringen av «virksomhedspant» i januar 2006.⁹¹ I tl. § 47 c stk. 1 finnes hovedregelen om virksomhedspant, som er et unntak fra forbudet mot tingsinnbegrepspant. Det er mulighet for å gi flytende pant i driftsmidler og varelager, jf. tl. § 47 c stk. 3. I tl. § 47 c stk. 1 andre punkt, fremholdes det at pantsettingen ikke er til hinder for «at de nævnte genstande udskilles ifølge en regelmæssig drift af virksomheden.»⁹² Dette har paralleller til det norske utgangspunktet i pantel. §§ 3-7 og 3-13.

Muligheten for avhendelse og innbringelse av nye varer opphører umiddelbart ved konkursåpning, refinansiering eller gjeldssanering, jf. tl. § 47 f stk. 1-3, jf. også konkursloven § 12 d.⁹³ Utlegg er ikke nevnt i disse oppstillingene. Det viktigste er imidlertid at utlegg bare kan tas i enkeltgjenstander, ikke i virksomhedspantet.⁹⁴ Avhandlingens problemstilling oppstår altså ikke i dansk rett på samme måte som i norsk rett.

2.7.3 Svensk rett

Det svenske instituttet «företagshypotek» ligner den norske tingsinnbegrepsordningen. I 1 kap. 1 § i lag om företagshypotek (heretter: FHL) presiseres det et foretakshypoteket er en

⁸⁸ Innst. O. nr. 19 (1979-80), side 27.

⁸⁹ NOU 1993: 16, side 139.

⁹⁰ Tl. § 47 b stk. 1 lyder slik: «Underpant i løsøre kan ikke gives i samlinger af ensartede eller til et fælles brug bestemte ting, der betegnes ved almindelige benævnelser, medmindre andet følger af andre lovbestemmelser.»

⁹¹ Iversen m.fl.: «Panteret», side 391-392.

⁹² Se også Iversen m.fl.: «Panteret», side 416-417 som skriver nærmere om «udskillelse ifølge regelmæssig drift».

⁹³ Se Iversen m.fl.: «Panteret», side 418 for nærmere informasjon om dette.

⁹⁴ Flindhardt: «Virksomhedspant», side 291.

sikkerhetsrett, altså ingen panterrett.⁹⁵ Debtors rett til å selge og skaffe gjenstander er lik den vi har i norsk rett.⁹⁶ Rådigheten debitor har fremgår indirekte av 2. kap. 1 § FHL.

Parallellen til det norske utlegget i svensk rett er «utmätning». Det er imidlertid ikke vanlig å karakterisere utmätning som en panterrett.⁹⁷ Utmätning betegner prosessen med tvangsinndrivelse. Hypotekshaveren har ingen direkte realisasjonsrett, det må åpnes konkurs eller tas utlegg hos pantsetter.⁹⁸ Utenom konkurs, er utmätning en prosess som både kreditorer som har pant og usikrede kreditorer kan begjære ved ønske om tvangsdekning.⁹⁹ Det avgrenses mot en nærmere behandling av svensk rett, ettersom utlegg også kan begjæres av en avtalepanthaver. Dette skiller seg fra den norske utleggsordningen, hvor utleggsinstituttet er ment for kreditorer som ikke har stiftet pantesikkerhet ved avtaleinngåelse.

2.7.4 Oppsummert om de nevnte lands rett

Oppsummert ser vi at problemstillingen ikke oppstår på samme måte i dansk og svensk rett slik den gjør i norsk rett. Det er interessant at de aktuelle reglene i Danmark, Sverige og Norge er så ulike og kontrastene så skarpe.

Det er den engelske konstruksjonen som har størst likhetstrekk med den norske tingsinnbegrepsordningen. Her gjøres det som nevnt ikke forskjell på floating charge-haver og utleggspanthaver på sikringsstadiet.

Det er interessant å se at panteretten, som er et eldgammelt institutt, har utviklet seg til å bli så forskjellig fra rettssystem til rettssystem. Det er også bemerkelsesverdig å se at det er den norske og den engelske konstruksjonen som har flest likhetstrekk, og at våre skandinaviske naboland har løsninger som er så forskjellig fra oss.

⁹⁵ NOU 1993: 16, side 138.

⁹⁶ Konow: «Løsørepant over landegrensene», side 83.

⁹⁷ Konow: «Løsørepant over landegrensene», side 163-164

⁹⁸ NOU 1993: 16, side 138.

⁹⁹ NOU 1993: 16, side 138. Konow: «Løsørepant over landegrensene», side 163-164.

2.8 Kort oppsummering av rettskildene så langt

Hva som er rettsregelen de lege lata lar seg ikke løse kun basert på bakgrunn av lovt tekst, forarbeider og rettspraksis. Juridisk teori legger avhendelsesadgang til grunn, men en nærmere gjennomgang av problemstillingen er ikke foretatt. Ettersom rettsregelen ikke kan leses klart ut av de nevnte rettskilder, skaper dette en åpning for bruk av reelle hensyn.

2.9 Reelle hensyn

2.9.1 Reelle hensyn som rettskilde

Eckhoff betegnet reelle hensyn som «vurderinger av resultatets godhet».¹⁰⁰ Reelle hensyn utgjør mer konkret hensyn av rettskildemessig vekt, som anvendes i den hensikt å finne frem til *den beste løsningen* på et bestemt rettsspørsmål. Ved anvendelse av reelle hensyn vurderes konsekvensene ulike tolkningsalternativer vil ha.¹⁰¹

Reelle hensyn utgjør i et bredere perspektiv samfunnsmessige verdier som gjelder uavhengig av loven. Et velkjent eksempel på dette er Steriliseringsdommen.¹⁰² Saksøkeren søkte erstatning for økonomisk tap som følge av at det etter en steriliseringsoperasjon likevel ble født et barn. Høyesterett uttalte at avgjørelsen berodde på et verdivalg. I den forbindelse presiserte Høyesterett at *den beste løsning*, i relasjon til barnets, foreldrenes og samfunnets interesser generelt vurdert, var å ikke anerkjenne erstatningsrettslig vern.¹⁰³

På formuerettens område handler reelle hensyn langt på vei om *å stille spørsmålet rett*.¹⁰⁴ Å stille det rette spørsmålet er første steg i en analyse av problemet rettsanvenderen står overfor. Rettsanvenderen må vite hvilke formål som begrunner de aktuelle reglene. Analysen må også ta stilling til hvilke interesse motsetninger som gjør seg gjeldende, samt hva som vil være rettsvirkningen av ulike løsninger. I realiteten konstituerer reelle hensyn ofte drøftingen av det aktuelle rettslige problemet rettsanvenderen står overfor.¹⁰⁵ Bruken av reelle hensyn bidrar til

¹⁰⁰ Eckhoff: «Rettskildelære», side 303-304.

¹⁰¹ Skoghøy: «Dommeren og loven», side 290-291.

¹⁰² Rt. 1999-203.

¹⁰³ Rt. 1999-203, side 207.

¹⁰⁴ Lilleholt: «Bruk av reelle omsyn i formueretten», side 50.

¹⁰⁵ Lilleholt: «Bruk av reelle omsyn i formueretten», side 50.

at «rettsreglene ... tolkes slik at formålene med reglene blir fremmet og uønskede virkninger blir søkt unngått.»¹⁰⁶

Høyesterett har i flere avgjørelser trukket inn reelle hensyn ved fastleggelsen av gjeldende rett.¹⁰⁷ Dette autoriserer reelle hensyn som rettskilde.

2.9.2 Spørsmål om saksøktes rådighet bør likestilles med den rådighet avtalepantsetter har på sikringsstadiet

På sikringsstadiet har avtalepantsetter adgang til å avhende driftstilbehør og varelager som er pantsatt som tingsinnbegrep.¹⁰⁸ Det overordnede spørsmålet er om omfanget av utleggspantet skal avgjøres etter de samme regler som for avtalepant. Det skal vurderes om saksøktes rådighet etter at det er tatt utlegg, bør likestilles med den rådighet pantsetter har på sikringsstadiet.

Et sentralt spørsmål, er om forskjellene som eksisterer mellom en avtalepanthaver og en utleggspanthaver tilsier at debtors rådighet bør begrenses etter at det er tatt utlegg. Spørsmålet er med andre ord om utleggspanthaver har behov for beskyttelse.

2.9.3 Forskjellene mellom en avtalepanthaver og en utleggspanthaver

Det er betydelige forskjeller mellom en avtalepanthaver og en utleggspanthaver.

Avtalepanthaveren har en avtale med pantets eier om sikkerhetsstillelse for et krav. B leverer for eksempel fiskesnører til A sin fiskeutstyrsforretning én gang i måneden. Som sikkerhet avtaler partene at B skal ha pant i A sitt varelager. A er hele tiden klar over sikkerheten som hviler på varelageret, og at B kan begjære tvangsdekning av varelageret dersom A ikke gjør opp utestående til B.

Panteretten er her stiftet frivillig. Avtalepanthaver har en berettiget forventning om tilbakebetaling av det utestående på grunn av avtalen som er etablert. Ved avtalepant inngår et kreditlement i det totale avtaleforholdet, slik at partenes forpliktelser overfor hverandre

¹⁰⁶ Skoghøy: «Reelle hensyn som rettskilde», side 258.

¹⁰⁷ Skoghøy: «Reelle hensyn som rettskilde», side 258, hvor det vises til en rekke høyesterettsdommer hvor reelle hensyn er anvendt (herunder: Rt. 2010-291, Rt. 2010-691, Rt. 2012-1951 og Rt. 2012-1985).

¹⁰⁸ Pantel. §§ 3-7 første ledd og 3-13 første og tredje ledd. Disse bestemmelsene gir også debitor adgang til å anskaffe nye gjenstander.

samlet sett blir jevnbyrdige. Debitor har gjerne en lojalitetsfølelse overfor avtalepanthaver på grunn av avtalen som er stiftet.

Avtalepanthaver er videre interessert i at det skjer en stadig fornying av aktivaene som inngår i tingsinnbegrepet. Salg og anskaffelse av gjenstander øker sjansen for høy omsetning og en forhåpentligvis tilsvarende inntjening, slik at debitor frivillig kan tilbakebetale kreditten.¹⁰⁹ Kreditor B er mest sannsynlig ikke interessert i at varelageret med fiskeutstyr er utdatert, dette kan gjøre et eventuelt tvangssalg vanskelig. Desto mer moderne utstyr debitor A innehar, desto høyere pris kan A kreve – dette sikrer høy inntjening.

Situasjonen er annerledes for en utleggspanthaver. C har for eksempel gitt A et parti fiskestenger uten å kreve sikkerhet for partiet. Fakturaen som fulgte med leveringen blir ikke betalt av A, til tross for forsøk på utenrettslig innkassering fra C. Dårlig kommunikasjon mellom A og C kan også være en årsak til at A ikke betaler. Kreditor C ser det derfor nødvendig å begjære utlegg i skyldner A sine aktiver. Namsmannen gir C utleggspant i A sitt varelager som tingsinnbegrep. C har nå fått sikkerhet for sitt krav.

Utleggspanthaveren har ikke en like berettiget forventning om tilbakebetaling av utestående krav som det en avtalepanthaver har. Et utleggspant er ikke en pantesikkerhet som er stiftet frivillig, den er stiftet på grunn av misligholdelse fra debitor sin side. Det har formodningen mot seg at debitor har samme lojalitetsfølelse overfor en utleggstaker i forhold til en avtalepanthaver – her inngår ikke et kredittlement i det totale avtaleforholdet.

Det er klart at utleggspanthaver befinner seg i en vesentlig annen situasjon enn avtalepanthaveren. En avhendelsesadgang representerer i større grad en risiko for utleggspanthaver enn det den gjør for en avtalepanthaver. Dette er fordi en utleggspanthaver sannsynligvis mangler tillitt til debitor på grunn av misligholdet som foranlediget utlegget. En utleggspanthaver har med andre ord ikke en like berettiget forventning om at avhendelsesadgang for debitor skal tjene som middel for tilbakebetaling av det utestående.

Samlet taler dette for at utleggspanthaver har behov for et større vern enn avtalepanthaveren. Dette vernet kan gis ved at debitor ikke kan avhende gjenstander som inngår i tingsinnbegrepet etter at det er tatt utlegg.

¹⁰⁹ Dette er også begrunnelsen bak debitors adgang til å avhende og anskaffe formuesgoder uten panthavers samtykke i det engelske *floating charge*-instituttet på sikringsstadiet, se Konow: «*Løsørepant over landegrensene*», side 87.

2.9.4 En tenkt alternativ løsning som gir utleggspanthaver kontroll

En tenkt alternativ løsning knyttet til argumentet om at utleggspanthaver har behov for vern, er at debitor og utleggspanthaver inngår en avtale om at debitor ikke kan avhende gjenstander uten utleggspanthavers samtykke. Dette vil gi utleggspanthaver større kontroll over debitors rettslige disposisjoner på sikringsstadiet.

Panteloven §§ 3-7 andre ledd og 3-13 andre ledd fastslår at pantsetter ikke kan avhende gjenstander uten panthavers samtykke når panthaveren har tatt rettslige skritt for inndrivelse av kravet. Bestemmelsens rekkevidde kan utvides slik at den også gjelder på sikringsstadiet etter at et utlegg er tatt. Det finnes imidlertid ikke holdepunkter i loven for en slik utvidelse av rekkevidden.

I forarbeidene til panteloven ble tvfbl. 1915 § 94 foreslått endret slik at debitor ikke kunne avhende gjenstander uten utleggspanthavers samtykke:

«... Den regel departementet foreslår som nytt annet ledd i § 94, tar sikte på dette. Den *forbyr eieren å avhende eller håndpantsette ting som det er tatt utlegg i, med mindre utlegghaveren har samtykket i disposisjonen ...*»¹¹⁰ [Mine kursiveringer].

Det finnes imidlertid ingen rettsregel som beskrevet i uttalelsen i någjeldende tvangsfullbyrdelseslov av 1992.

Det finnes ingen rettslige holdepunkter for en slik tenkt løsning. Hvor realistisk en slik alternativ løsning er i det praktiske liv, er uansett usikkert. Debitor har for det første kanskje ikke en like sterk lojalitetsfølelse overfor en utleggspanthaver. Kreditor og debitor har for det andre størst incentiv for å finne en slik løsning *før* utlegg begjæres, ikke i etterkant. Dermed reduseres sannsynligheten for at partene sammen vil finne en slik løsning.

Debitors eventuelle manglende lojalitetsfølelse overfor utleggspanthaver, er for øvrig ingen objektiv standard.

¹¹⁰ Ot.prp. nr. 39 (1977-1978), side 144-145.

2.9.5 Tingsinnbegrepspantets funksjon og formål

Ved anvendelsen av reelle hensyn, er det viktig å foreta en systemorientert vurdering. Rettsanvenderen må vurdere hvilket tolkningsalternativ som vil gi regelen et innhold tilpasset det regelsettet den er en del av. Det må med andre ord vurderes hvilket innhold regelen bør ha for at den best skal kunne ivareta sine formål.¹¹¹

I avhandlingen forutsettes det at utleggspanthaver har fått et tingsinnbegrepspant. Spørsmålet om debtors rettslige rådighet etter at det er tatt utlegg, må derfor vurderes med henblikk til tingsinnbegrepspantets funksjon og formål.

Tingsinnbegrepspantet har en kredittskapende funksjon i næringslivet. Avhendelsesadgangen debitor har på sikringsstadiet bidrar til et dynamisk næringsliv.¹¹² Muligheten debitor har til å både avhende og anskaffe gjenstander, sikrer en rasjonell drift av debtors virksomhet. Dette er en praktisk ordning for næringsdrivende.

Det bør ikke oppstilles for snevre rammer for debtors avhendelsesadgang på sikringsstadiet. Dette er fordi denne type rådighet er en vesentlig del av tingsinnbegrepspantets funksjon. Dersom debitor er ilagt for mange begrensinger i forbindelse med avhendelse kan det bli upraktisk for begge parter. Det hadde for eksempel vært svært upraktisk om pantsetter A måtte ringe avtalepanthaver B hver gang han skulle selge et fiskesnøre, for å spørre om pantet kunne slettes.

Tingsinnbegrepspantet er med andre ord praktisk begrunnet. Dersom det - avhengig av hvem som er panthaver - gjelder ulike rådighetsregler over tingsinnbegrepspant for debitor, kan dette redusere tingsinnbegrepspantets praktiske funksjon og effektivitet. Hensynet til tingsinnbegrepspantets funksjon taler derfor mot at debtors avhendelsesadgang bør begrenses som følge av et utleggspant.

Avhendelsesadgang er riktignok en viktig del av tingsinnbegrepspantets funksjon, men dette er først og fremst et argument for en avtalepanthaver som har en berettiget forventning om oppgjør. En utleggstaker har ikke samme tilliten til debitor, og kreditten er ikke hensyntatt i de samlede avtalevilkår. For utleggspanthaver er avhendelsesadgangen i mindre grad preget av en forventning om tilbakebetaling av det utestående. En avhendelsesadgang for debitor kan

¹¹¹ Skoghøy: «Reelle hensyn som rettskilde», side 257.

¹¹² Se Skoghøy «Panterett», side 52 flg.

i representere en større risiko for utleggstaker i forhold til det den gjør for en avtalepanthaver. Dette taler for at utleggstaker har behov for beskyttelse. Denne beskyttelsen kan gis ved at debtors rådighet begrenses som følge av at det er tatt utlegg.

Formålet med tingsinnbegrepspantet er imidlertid at debtors virksomhet skal gå som normalt uten hinder av panteretten. Debtors adgang til å avhende og anskaffe gjenstander er et av tingsinnbegrepspantets hovedfunksjoner. Spørsmålet er om det er riktig at utleggspanthaver får en posisjon som rokker ved denne hovedfunksjonen.

Dersom det gripes inn i tingsinnbegrepsinstituttet mer enn nødvendig, løper det en risiko for at formålet ordningen med tingsinnbegrepspant tar sikte på å realisere, faller vekk.¹¹³ Fryses debtors rådighet allerede ved etablering av et utleggspant i tingsinnbegrep, har utleggspanthaver teknisk sett fått et statisk pant. Et slikt statisk pant befinner seg i realiteten utenfor tingsinnbegrepsinstituttet. Utleggspanthaver bør ikke få en posisjon som fører til en tilsidesettelse av tingsinnbegrepspantets hovedfunksjoner.

Tingsinnbegrepspantets funksjon og formål tilsier at saksøktes rettslige rådighet over tingsinnbegrepspantet etter at det er tatt utlegg, bør likestilles med rådigheten avtalepantsetter har på sikringsstadiet. I forarbeidene til panteloven ble en slik argumentasjon fremhevet av justiskomiteen:

«...Omfanget av panteretten skal avgjøres etter de samme regler som ved en kontraktspantsettelse, og saksøktes rådighet skal likeledes være tilsvarende den som kontraktspantsetteren har.»¹¹⁴ [Min kursivering].

2.9.6 Utleggspanthaver har vært igjennom en lang prosess

Når det begjæres utlegg har kreditor normalt gjennomgått en lang prosess med inndrivelsesforsøk og inkasso i forsøket på å få kravet sitt dekket av debitor. Står kravet ubetalt etter denne prosessen, kan det bety at en konkurs er nærstående. Dersom konkurs ikke er nærstående, er et utleggspant ofte et varsel om en sviktende økonomi.¹¹⁵ Dette taler for at utleggstaker har behov for kontroll over debtors rettslige disposisjoner. En kontroll over debtors disposisjoner, kan forhindre at inndrivelsesprosessen blir ytterligere forlenget. En

¹¹³ Se Flindhardt: «*Virksomhedspant*», side 197-198, som skriver om dette.

¹¹⁴ Innst. O. nr. 19 (1979-80), side 27.

¹¹⁵ Innst. O. nr. 19 (1979-80), side 27.

kontroll kan også forhindre at inndrivelsesprosessen blir preget av ytterligere usikkerhet hva gjelder utleggstakers dekningsutsikt. Videre kan en kontroll redusere risikoen for at utleggstakers panterett blir ekstingvert.

I forarbeidene til panteloven la justisdepartementet betydelig vekt på at utleggspanthaver har behov for kontroll. Utleggspanthaveren skulle etter departementets mening, ikke behøve å innfinne seg med den risikoen en avhendelsesadgang kan representere. En uønsket risiko var at utleggstakers panterett kan bli ekstingvert som følge av at debitor har adgang til å avhende det utlagte. En manglende avhendelsesadgang etter at det er tatt utlegg, innebærer at det ikke er nødvendig for utleggspanthaver å kreve besittelsesoverføring. Denne prosessen var ønskelig å unngå i følge departementet. Tinglysing skulle alene gi utleggspanthaver den nødvendige beskyttelse.¹¹⁶

Argumentene overfor taler for at utleggstaker bør gis en rimelig sikkerhet for at debitor ikke disponerer slik at dekningsutsikten reduseres eller at utleggstakers panterett fortrenses. Denne sikkerheten kan gis ved at debitor ikke har adgang til å avhende gjenstander som inngår i tingsinnbegrepet etter at det er tatt utlegg.

I den nevnte forarbeidsuttalelsen legges det vekt på å verne utleggstaker mot ekstinksjon. Risikoen for ekstinksjon er imidlertid også tilstede overfor en avtalepanthaver. Spørsmålet er hvorfor utleggstaker skal være bedre beskyttet mot ekstinksjon enn en avtalepanthaver. Utleggstakeren valgte, i motsetning til avtalepanthaveren, å inngå en avtale med debitor uten å sikre sitt krav ved pant. Dersom en panterett ekstingveres, vil ikke dette ramme en avtalepanthaver mildere enn en utleggspanthaver. Dette taler for at utleggstaker og avtalepanthaver bør likestilles. Utleggstaker bør ikke være særskilt vernet mot ekstinksjon ved at debtors rådighet fryses ved stiftelsen av et utleggspant.

2.9.7 Unødvendig bruk av ressurser

Ved anvendelse av reelle hensyn, er det viktig å ivareta retts tekniske hensyn. Rettsanvenderen må foreta en vurdering av hvordan en rettsregel bør forstås for å unngå et unødvendig spill av ressurser.¹¹⁷

¹¹⁶ Ot.prp. nr. 39 (1977-1978), side 144-145.

¹¹⁷ Skoghøy: «Reelle hensyn som rettskilde», side 257.

Dersom debtors rådighet fryses som følge av at et utleggspant blir stiftet, blir et påfølgende tvangssalg mest sannsynlig neste steg i prosessen.

Spørsmålet er om en automatisk fastfrysing av det utlagte og et påfølgende tvangssalg kan føre til et unødvendig spill av ressurser.

En utleggspanthaver som ønsker å begjære tvangssalg, må på ny henvende seg til namsmannen. En tvangssalgsbegjæring krever fremsettelse for kompetent namsmyndighet.¹¹⁸ Et tvangssalg kan bare gjennomføres dersom den pris som oppnås dekker alle heftelser med bedre prioritet enn saksøkerens krav (dekningsprinsippet). Dersom en slik pris ikke kan oppnås, kan foranstående kreditorer samtykke til salget. Eventuelt kan saksøkeren stille sikkerhet for kreditorenes krav.¹¹⁹ Denne prosessen kan bli langvarig og kostbar. Et tvangssalg bør ikke begjæres før det er nødvendig. Utleggspanthaver blir imidlertid nærmest tvunget gjennom en slik tvangssalgsprosess, dersom en stans i debtors avhendelsesadgang blir den umiddelbare virkningen av et utleggspant i løsøre.

Samlet taler dette for at et tvangssalg som en automatisk og umiddelbar konsekvens ved utleggspant, kan føre til et unødvendig spill av ressurser. Prosessøkonomiske hensyn taler mot at debtors rådighet bør begrenses etter at det er tatt utlegg. Debtors salgsrett bør gjelde helt frem til tvangssalg begjæres.

2.9.8 Jevn flyt av likvide midler

En manglende avhendelsesadgang for debitor etter at det er tatt utlegg, reduserer risikoen for at verdifulle gjenstander forsvinner ut av utleggspanthavers dekningsfære. En avhendelsesadgang kan, på grunn av manglende tillitt mellom partene, i større grad representere en risiko for utleggspanthaver enn det den gjør for en avtalepanthaver. Risikoen en avhendelsesadgang kan representere, taler for å begrense debtors rådighet etter at det er tatt utlegg.

Når debitor selger en gjenstand forsvinner den ut av panthavers dekningsfære. Den negative effekten av dette motvirkes ved at panthaver får sikkerhet i neste gjenstand som anskaffes av debitor, ettersom pantel. §§ 3-7 og 3-13 gir debitor adgang til å avhende og anskaffe

¹¹⁸ Tvangsl. § 8-3.

¹¹⁹ Tvangsl. § 8-16. Det fremgår av pantel. § 8-16 første ledd at «salget kan bare gjennomføres dersom den pris som oppnås dekker alle heftelser med bedre prioritet enn saksøkerens krav». Eller dersom «foranstående rettighetshavere har samtykke i salget» eller «saksøkeren har stilt sikkerhet for deres krav», jf. andre ledd.

gjenstander på sikringsstadiet. Den dynamikken som tingsinnbegrepsantet skaper ved avhendelse og anskaffelse, fører til en jevn flyt av likvide midler i virksomheten. Dynamikken er viktig for debitor og avtalepanthaver – og den kan være like viktig for utleggstaker.

Et eksempel er der skyldner A i laksefiskesesongen kjøper inn et parti med nye fiskestenger. Dersom forretningen selger godt av disse fiskestengene, fører dette til en god inntjening. En høy inntjening øker sjansen for at debitor får anledning til å tilbakebetale det utestående. Ved et eventuelt tvangssalg er det videre positivt at debitor eier verdifulle gjenstander.

Et annet eksempel er der kreditor B har fått utleggspant i skyldner A sitt varelager. A driver med salg av sesongbetonte varer, for eksempel salg av jordbær. Dersom utleggspantet blir stiftet midt i jordbærsesongen, vil en fastfrysing av debtors rådighet føre til at jordbærene må kastes. Det er klart at dette ikke gir utleggstaker økt beskyttelse. En fastfrysing av debtors rådighet vil i dette eksemplet virke mot sin hensikt om å beskytte utleggstaker. Dersom A derimot kan fortsette virksomhetens normale jordbærsalg, øker dette sjansen for at A kan tilbakebetale det utestående. Dette er mer fordelaktig for B enn at jordbærene kastes.

Samlet taler dette for at pantel. §§ 3-7 og 3-13 bør gis tilsvarende anvendelse ved utleggspant i løsøre. Gis bestemmelsene tilsvarende anvendelse, kan debitor fortsette å avhende og anskaffe gjenstander uavhengig av utlegget – helt frem til tvangssalg begjæres. Dette sikrer en jevn flyt av likvide midler, som øker sjansen for at debitor får anledning til å tilbakebetale det utestående. Dette medfører at utleggstaker ikke har et umiddelbart behov for beskyttelse gjennom en fastfrysing av det utlagte. En fastfrysing av debtors rådighet er ikke den eneste prosessen utleggstaker kan velge for å ivareta sine behov.

Hva som er fordelaktig for utleggstaker er imidlertid ikke en gitt standard. Det er opp til den enkelte utleggstaker å vurdere hvilken prosess han er best tjent med. En mulig prosess er å la debitor fortsette den normale driften av virksomheten. Dette sikrer en jevn flyt av likvide midler, og kan på sin side øke sannsynligheten for at debitor får anledning til å foreta et oppgjør. En annen mulig prosess, er at utleggstaker begjærer tvangssalg. Tvangsdekningsadgangen kan imidlertid også brukes som et pressmiddel. Dette skrives det nærmere om i neste punkt.

2.9.9 Muligheten til å begjære tvangssalg av løsøret

Utleggspanthaver har muligheten til å begjære tvangssalg.¹²⁰ Debitor ønsker sannsynligvis å unngå et tvangssalg fordi det kan føre til at debitors virksomhet går konkurs. Et tvangssalg kan derfor benyttes som et pressmiddel for å få debitor til å gjøre opp det utestående.

Hvis det etterhvert viser seg at debitor sin økonomiske situasjon bedres, kan effekten av tvangssalg som pressmiddel forsterkes. Et tvangssalg kan fortrenge en positiv økonomisk trend. Begrunnelsen for dette er at idét det begjæres tvangssalg, stanser virksomhetens likviditetsflyt fordi debitors rådighet fryses. Videre gjennomføres et tvangssalg sjelden til en god pris. Samlet kan dette gi svært uheldige konsekvenser for debitors virksomhet.

Å bruke tvangssalg som et pressmiddel er likevel et moment av relativ vekt fordi kreditor er avhengig av det markedet debitor befinner seg i for å kunne selge gjenstandene. Hvis debitor driver innen en bransje med et lite, avgrenset marked, for eksempel salg av klatreutstyr, kan tvangssalgprosessen bli vanskelig og langvarig.

Spesielt kan varelageret utgjøre et relativt usikkert sikkerhetsobjekt. Blant annet fordi svingninger i sesong og moter gjør at varelageret kan være tomt eller verdiløst når panthaver tiltrer pantet.¹²¹ Dette kan gjøre et tvangssalg vanskelig.

Utleggstaker må selv vurdere hvilken prosess som er lønnsom. Én mulighet er at debitor driver virksomheten som normalt, og at tvangssalgsadgangen brukes som et pressmiddel. En annen mulighet er at utleggstaker begjærer tvangssalg umiddelbart etter at utleggspantet er stiftet. Utleggstaker har muligheten til å ivareta sine behov med begge disse prosessene. Dette taler for at en fastfrysing av debitors rådighet og et påfølgende tvangssalg ikke bør bli en automatisk konsekvens ved utleggspant. Det bør være opp til utleggstaker selv å vurdere hva som er mest gunstig.

2.9.10 Fremtvingelse av konkurs

Det er en kjensgjerning at en kreditor helst ønsker utlegg/sikkerhet i fast eiendom eller andre konkrete eiendeler som er lett å realisere. For eksempel innestående på bankkonti. Dette anses som sikrere dekningsobjekter enn driftstilbehør og varelager. Når en kreditor har fått utlegg i

¹²⁰ Tvangsl. § 8-1.

¹²¹ NOU 1993: 16, side 147 som er vist til i Ot.prp. nr. 26 (1998-1999), side 163-164.

driftstilbehør eller varelager som tingsinnbegrep, kan dette være en indikasjon på at debitor har en sviktende økonomi. Det er ikke gitt at debitor har en sviktende økonomi dersom det tas utlegg i tingsinnbegrep – men det er ofte et *varsel* om dette.¹²²

Med debtors sviktende økonomi som et eventuelt bakteppe, er det klart at en langvarig fastfrysing av debtors rådighet kan volde problemer for debitor og hans kreditorer. En fullstendig stans av debtors rettslige rådighet kan presse frem en konkurs av debtors virksomhet. En konkurs trenger i utgangspunktet ikke være nært foranstående, men en fullstendig stans av debtors virksomhet vil sette en stopper for virksomhetens likviditetsflyt. Dette kan øke sannsynligheten for konkurs.

Brækhus argumenterer på lik linje. Han fremholder at en langvarig fastfrysing av det utlagte kan volde store problemer for begge parter ettersom sikringsstadiet kan strekke seg over et atskillig tidsrom. Av denne årsak mener Brækhus at salgsretten bør gjelde helt frem til et tvangssalg begjæres. Dersom debitor disponerer illojalt overfor utleggspanthaver, har utleggspanthaver uansett muligheten til å kreve utlevering etter tvangsl. § 7-20 andre ledd.¹²³ Denne bestemmelsen fungerer som et sikkerhetsnett.

Særlig vil en stans i avhendelse av varelageret få konsekvenser for debitor. Begrunnelsen for dette er at varelageret danner grunnlaget for virksomheten til debitor. En stans i avhendelse av driftstilbehør vil antakelig ikke få like store konsekvenser. Dette avhenger åpenbart av hva som er debtors normale virksomhet. Spørsmålet er om det er mindre grunn til å verne driftstilbehøret enn varelageret. Det er ikke rettslige holdepunkter for å skille mellom avhendelse av driftstilbehør og varelager i loven og det kommenteres derfor ikke nærmere.

Rettspolitisk er det uheldig at utleggspanthaver inntar en posisjon som kan presse frem en konkurs. Det er ønskelig både for debitor og hans kreditor at en konkurs unngås. Samlet taler dette for at debtors rådighet på sikringsstadiet ikke bør fryses før det er nødvendig. Debtors salgsrett bør gjelde helt frem til tvangssalg begjæres.

Et annet argument finnes i dekl. § 5-8. I henhold til denne bestemmelsen får et utlegg som er stiftet senere enn tre måneder før frisdagen ingen rettsvirkning overfor boet. Dersom

¹²² Innst. O. nr. 19 (1979-80), side 27.

¹²³ Brækhus: «*Omsetning og kreditt. 2: Pant og annen realsikkerhet*», side 319 (punkt 241.3). Tvangsl. § 7-20 andre ledd fastsetter følgende: «Ved utlegg i løsøre som ikke er realregistrert, kan namsmannen ta løsøret i forvaring eller på annen måte frata saksøkte rådigheten over det som angitt i panteloven § 3-2 annet og tredje ledd, dersom det er grunn til å frykte at saksøkte vil forføye over det i strid med saksøkerens panterett.»

fastfrysingen av debtors rådighet fører til konkurs, kan utleggstaker risikere at utleggspantet ikke får virkning overfor et eventuelt konkursbo.

2.9.11 Det er dekningsadgangen som er det sentrale innholdet i panteretten

Det sentrale innholdet i en panterett er dens dekningsadgang. Det er tvangsdekningsadgangen som gir panteretten verdi. Ut i fra en rettspolitisk betraktning bør det av denne grunn ikke legges for sterke begrensninger på pantsetters rådighet over pantobjektet enn det som er nødvendig for å sikre at panthaveren får oppgjør.¹²⁴

Spørsmålet er om en fastfrysing av debtors rådighet etter at det er tatt utlegg, ilegger utleggspantet en ekstra funksjon utover tvangsdekningsadgangen. Spørsmålet er videre om denne funksjonen er nødvendig for å sikre panthaveren oppgjør.

Utleggstaker har ved utleggspantet fått etablert en sikkerhet i debtors aktiver. Dette betyr at kreditoren ikke lenger trenger å konkurrere med usikrede kreditorer. Utleggspantets funksjonelle betydning er kreditorens mulighet til å begjære tvangssalg. Ved begjæring av tvangssalg, fryses debtors rådighet.¹²⁵

Det kan stilles spørsmål ved hvorfor et utleggspant skal kunne fryse debtors rådighet allerede ved dets stiftelse. Sikkerheten er allerede etablert i form av muligheten til å begjære tvangsdekning.

Dersom et utleggspant fører til at debtors rådighet fryses allerede ved stiftelsen av det, tillegges utleggspantet en ekstra funksjon utover tvangsdekningsadgangen. En kreditor begjærer ikke utlegg for å få rådighet over pantet. Kreditor begjærer utlegg for å ha muligheten til å begjære tvangsdekning av løsøret. En automatisk fastfrysing av det utlagte gir utleggstaker en ekstra, ufrivillig, makt i så måte.

Dekningsprinsippet får anvendelse uavhengig av prosessen i forkant av tvangsdekningen. Dette betyr at utleggstaker ikke får bedre dekning enn det han er berettiget til, dersom debtors rådighet over pantet fryses allerede på sikringsstadiet. Dette taler for at utleggstaker i realiteten ikke har et behov for at debtors rådighet fryses ved stiftelsen av utleggspantet.

¹²⁴ Skoghøy: «Panterett», side 221.

¹²⁵ Pantel. §§ 3-7 andre ledd og 3-13 andre ledd.

Det kan legges til grunn at utleggspantet ilegges en ekstra funksjon dersom debtors rådighet fryses allerede ved stiftelsen av pantet. Denne funksjonen er i seg selv ikke nødvendig for å sikre pantehaver et oppgjør. Det bør ikke legges for sterke begrensninger på debtors rådighet enn det som er nødvendig for å sikre pantehaver oppgjør. Det er tvangsdekningsadgangen som skal gi utleggspantet verdi – ikke en fastfrysing av debtors rådighet på sikringsstadiet. Dette taler for at debtors rådighet ikke bør begrenses før tvangssalg begjæres.

2.9.12 Panteloven §§ 3-7 og 3-13 setter rammer for debtors rådighet

Dersom pantel. §§ 3-7 og 3-13 gjelder tilsvarende ved utleggspant, må debitor holde seg innenfor rammen av disse ved avhendelse og anskaffelse av gjenstander. Så lenge disposisjonen er innenfor rammen av vilkårene i pantel. §§ 3-7 og 3-13, vil den ikke være uforsvarlig. Bestemmelsene representerer et sikkerhetsnett og beskytter pantehaver mot illojale og ansvarsløse rettslige disposisjoner fra pantsetter. Bestemmelsene kan ses som et utslag av det alminnelige prinsippet om lojalitet i avtaleforhold. Utleggspanthaver mister nødvendigvis ikke kontroll selv om debitor har en avhendelsesadgang.

Et utleggspant er ofte et varsel om sviktende økonomi. Dette vil sette sitt preg på hva som er forsvarlig drift i henhold til pantel. §§ 3-7 og 3-13.¹²⁶ Selv om vurderingskriteriene for debtors rådighet er den samme for avtalepant som for utleggspant, kan utfallet av vurderingen bli forskjellig.¹²⁷

Dersom debitor A produserer glass og setter i gang et salg av sentralt driftsutstyr for å dekke andre kreditorer, vil ikke dette være forsvarlig i henhold til pantel. §§ 3-7 og 3-13.

Et annet eksempel kan være igangsetting av et salg utenfor sesong. Det er vanlig med januarsalg, men dersom debitor A setter i gang et større salg i en periode det normalt ikke arrangeres salg, kan dette være uforsvarlig. Særlig når det er etablert utleggspant i driftstilbehøret eller varelageret, ettersom det ofte er et varsel om en sviktende økonomi.

Samlet viser dette at utleggstakers behov for kontroll over debtors rettslige disposisjoner vil bli ivaretatt selv om debitor har en avhendelsesadgang. Det faktum at det er tatt et utlegg vil sette preg på hva som er forsvarlig drift av virksomheten. Det som er et forsvarlig salg ved

¹²⁶ Innst. O. Nr. 19 (1979-1980), side 27.

¹²⁷ Skoghøy: «Panterett», side 228.

avtalepant, er ikke nødvendigvis forsvarlig ved et utleggspant. Utleggstaker er ikke ubeskyttet selv om pantel. §§ 3-7 og 3-13 gis tilsvarende anvendelse. Dette taler for at pantel. §§ 3-7 og 3-13 bør gjelde tilsvarende ved utleggspant.

2.9.13 Driftstilbehør og varelager som dekningsobjekt

Driftstilbehør og varelager er panteobjekter som er hyppig brukt i næringslivet som en viktig kredittkilde. Pantsettelse av varelageret som tingsinnbegrep kan være det eneste eller det vesentligste kredittgrunnlaget for mange yrkesutøvere.¹²⁸ Det kan derfor være lite sannsynlig at en utleggstaker får panterett på første prioritet i driftstilbehør eller varelager. Et varelagerpant er ofte kombinert med factoringpant, noe som også kan medføre at en utleggspanthaver kommer lenger ned på prioritetslisten.

Ved et tvangssalg får fordringshavernes dekning etter deres respektive prioritet i panteobjektet.¹²⁹ Et tvangssalg kan medføre at det ikke er store restverdier igjen til utleggspanthaver. Dersom utleggspanthaver kommer lenger ned på prioritetslisten, vil dette kunne medføre at utleggspanthaver ikke får full dekning, og i verste fall - ingen dekning. Dersom det ikke er store verdier å hente i driftstilbehøret eller varelageret for utleggspanthaver, har han heller ikke mye å tjene på en beskyttelse gjennom å sette begrensninger på debtors rådighet. Utleggspanthaver kan i realiteten være bedre tjent med at debitor fortsetter den normale driften av virksomheten, dette sikrer en jevn flyt av likvide midler og øker sannsynligheten for tilbakebetaling.

Det at et tvangssalg kan være ugunstig for utleggspanthaver fordi det kan være få restverdier igjen, er likevel ikke et sterkt argument for at saksøktens og avtalepantsetters rådighet skal likestilles. Poenget med argumentene overfor er å illustrere en eventuell realitet. Det finnes ingen fasit på hva som er mest gunstig for utleggspanthaver. Dette avhenger av hva utleggspanthaver selv ser seg best tjent med.

¹²⁸ NOU 1993: 16, side 147. Se også Ot.prp. nr. 26 (1998-1999), side 163-164.

¹²⁹ Tvangsl. § 8-19.

2.9.14 10 års sikring ved utlegg

Ved utlegg løper en ny foreldelsesfrist for pantekravet/fordringen på 10 år fra datoen på utleggsbegjæringen.¹³⁰ Utleggspanthaver har derfor god tid til å våke over debtors økonomiske situasjon. Dersom utlegget blir tatt i en periode hvor debtors økonomi er svak, kan utleggstaker eventuelt vente på en positiv trend slik at en mulig tvangssalgsbegjæring har større sjans for å resultere i bedre dekning. Dette kan bety at en utleggspanthaver ikke nødvendigvis trenger å begjære tvangssalg umiddelbart etter at utleggspantet er stiftet.

Det er *pantekravet* som får en forlenget foreldelsesfrist. *Panteretten* foreldes etter tre år dersom det ikke begjæres tvangssalg i løpet av perioden.¹³¹ Det er imidlertid ingenting som stanser kreditor fra å begjære utlegg på ny etter disse tre årene. Avtalepanterett foreldes for øvrig ikke.

2.9.15 Oppsummert om reelle hensyn

På den ene siden står argumentet om at utleggspanthaver har behov for beskyttelse og kontroll. Utleggspanthaver har vært igjennom en lang prosess, og har behov for større kontroll over debtors rettslige disposisjoner enn en avtalepanthaver som i større grad har en berettiget forventning om oppgjør. En avhendelsesadgang kan derfor representere en større risiko for utleggspanthaver, ettersom utleggspanthaver ikke har en like berettiget forventning om oppgjør som avtalepanthaver. Denne risikoen kan avhjelpest ved å fryse debtors rettslige rådighet over tingsinnbegrepspantet.

På den andre siden, dersom debitor automatisk mister rådigheten over panteobjektet etter at utleggspant er stiftet, blir tvangssalg mest sannsynlig neste steg. En tvangssalgsprosess kan bli langvarig og kostbar. Et tvangssalg bør ikke gjennomføres før det er nødvendig. Bli det en automatikk i dette, kan det representere et unødvendig spill av ressurser. En stans i debtors rettslige rådighet med et påfølgende tvangssalg vil også øke sannsynligheten for konkurs.

Utleggspanthaver har fått et tingsinnbegrepspant. En konsekvens ved denne formen for panterett, er at debitor står fritt til å rettslig råde over pantet helt til panthaver krever tvangsdekning. Dersom virkningen av et utleggspant er en umiddelbar fastfrysing av debtors rådighet, har utleggspanthaver i realiteten fått et statisk pant og ikke et tingsinnbegrepspant.

¹³⁰ Foreldelsesloven § 21 nr. 2.

¹³¹ Pantel. § 5-13 første ledd.

Det er kreditors mulighet til å begjære tvangssalg som gir pantet verdi. Dersom debitor mister adgangen til å avhende og anskaffe gjenstander etter at et utleggspant er stiftet, blir utleggspantet ilagt en ekstra funksjon utover tvangsdekningsadgangen. Utleggspanthaver får ikke en bedre dekning enn det han er berettiget til, dersom rådigheten til debitor fryses på sikringsstadiet.

Panteloven §§ 3-7 og 3-13 setter rammer for debtors avhendelsesadgang. En avhendelsesadgang setter ikke utleggstaker nødvendigvis i en ubeskyttet posisjon. Rådighetsbestemmelsene er der for å beskytte panthaver.

Det er opp til utleggspanthaver å vurdere hva han er best tjent med. Dersom debtors rådighet automatisk fryses, mister utleggspanthaver muligheten til å velge mellom to alternative prosesser. Den ene prosessen er at debitor fortsetter den daglige driften, dette sikrer en jevn likviditetsflyt. Adgangen til å begjære tvangssalg kan brukes som et pressmiddel. Den andre prosessen er at tvangssalg begjæres umiddelbart etter at utlegg er stiftet.

Reelle hensyn taler både for og imot avhendelsesadgang og gir ikke et klart svar problemstillingen isolert sett. Oppsummert trekker likevel de reelle hensyn sterkest i favør av å likestille saksøktets rådighet med den rådighet avtalepantsetter har på sikringsstadiet. De reelle hensyn taler for at pantel. §§ 3-7 og 3-13 gjelder tilsvarende ved utleggspant i driftstilbehør eller varelager som tingsinnbegrep.

3 Sammenfatning av rettskildene

3.1 Rettsregelen de lege lata

Ordlyden i pantel. § 1-11 andre ledd andre punktum er klar ved at den eksplisitt fastslår at pantel. §§ 3-7 og 3-13 gjelder tilsvarende ved utleggspant. Rettsregelen bestemmelsen angir er dermed klar: Debitor kan avhende driftstilbehør og varelager etter at det er tatt utlegg. Det skal mye til for å sette en så klar ordlyd til side. Bestemmelsen får derfor en tung rettskildemessig vekt.

Hensynet til forutberegnelighet tilsier også at regelen i pantel. § 1-11 andre ledd andre punktum bør legges til grunn.

Den klare ordlyden kompliseres av pantel. § 5-4 og dens manglende henvisning til rådighetsbestemmelsene i pantel. §§ 3-7 og 3-13. I forarbeidene presiseres det at debitor ikke skal ha avhendelsesadgang etter at det er tatt utlegg i tingsinnbegrep. Her har lovgiver vært klar på hva som er tanken bak bestemmelsen. Dette taler mot at debitor har adgang til å avhende.

Rettspraksis og juridisk teori gir likevel uttrykk for at avhendelsesadgang for debitor etter et utleggspant er stiftet, er en relativt etablert rettsoppfatning. Dette må ilegges vekt i rettskildeanalysen og taler i samband med pantel. § 1-11 for at debitor har avhendelsesadgang etter at det er tatt utlegg.

De reelle hensynene trekker sterkest i favør av avhendelsesadgang for debitor. Salgsadgangen debitor har på sikringsstadiet utgjør en viktig del av ordningen med tingsinnbegrepspant. Utleggspanthaver bør ikke få en posisjon som tilsidesetter et av tingsinnbegrepspantets hovedfunksjoner.

Det er viktig å skille mellom sikringsstadiet og dekningsstadiets funksjoner og betydning for panteretten. Ut i fra en rettspolitisk dimensjon, bør det ikke legges for sterke begrensninger på debtors rådighet på sikringsstadiet enn det som er nødvendig for å sikre panthaver oppgjør.¹³²

¹³² Skoghøy: «Panterett», side 221.

Utleggspanthaver har i realiteten fått et statisk pant hvis debtors rådighet fryses ved stiftelsen av et utlegg. Et slikt statisk pant befinner seg i grunnen utenfor tingsinnbegrepsinstituttet. En må, som nevnt innledningsvis, være forsiktig med å gripe inn i formuerettens komplekse og sammensatte system. Dette kan risikere at formueretten som system blir uoversiktlig.¹³³ Hensynet til system og konsekvens tilsier derfor at utleggspanthaver skal være likestilt med avtalepanthaver. Samlet taler dette for at pantel. §§ 3-7 og 3-13 gjelder tilsvarende ved utleggspant. Dette gir en saklig og funksjonell sammenheng mellom de aktuelle regler.

Den klare ordlyden i pantel. § 1-11 andre ledd andre punktum i sammenheng med forarbeider og de reelle hensyn, taler for at debitor har adgang til å avhende driftstilbehør og varelager etter at det er tatt utlegg. Dette er også den rådende oppfatning i den juridiske teorien. Regelen som fremgår av pantel. § 1-11 andre ledd andre punktum kan derfor ikke settes til side. Ved å legge vekt på en klar ordlyd i pantel. § 1-11 vises det større respekt for lovgiverviljen enn ved å legge vekt på klare forarbeidsuttalelser tilknyttet pantel. § 5-4. Materielt sett er dette derfor den beste rettsregelen.

Konklusjonen er at pantel. §§ 3-7 og 3-13 gjelder tilsvarende ved utleggspant i driftstilbehør eller varelager som tingsinnbegrep. Dette betyr at debtors avhendelses- og anskaffelsesadgang etter det er tatt utlegg gjelder helt frem til tvangssalg begjæres. Dette er rettsregelen de lege lata.

Ettersom resultatet i stor grad bygger på reelle hensyn – som er en vurdering av hva som vil medføre den beste løsningen fundert på hensyn av rettskildemessig vekt, er rettsregelen de lege lata i foreliggende tilfelle sammenfallende med rettsregelen de lege ferenda.

Det er klart at lovgiver burde presisert sammenhengen mellom pantel. §§ 1-11 og 5-4 klarere for å unngå usikkerhet og tvil.

¹³³ Tørum: «Konsekvens i formueretten», side 338.

Kilderegister

a) Lover:

Norsk rett:

Dekningsloven:	Lov av 8. juni 1984 nr. 59 Lov om fordringshavernes dekningsrett (dekningsloven)
Foreldelsesloven:	Lov av 18. mai 1979 nr. 18 Lov om foreldelse av fordringer (foreldelsesloven)
Lov om forlagspant:	Lov av 2. mars 1946 Lov um pant for driftskreditt til industrien (forlagspant) (opphevet)
Godtroervervloven:	Lov av 2. juni 1978 nr. 37 Lov om godtroerverv av løsøre (godtroervervloven)
Grunnloven:	Lov av 17. mai 1814 (Kongeriket Norges Grunnlov)
Panteloven:	Lov av 8. februar 1980 nr. 2 Lov om pant (panteloven)
Straffeloven:	Lov av 20. mai 2005 nr. 28 Lov om straff (straffeloven)
Tvangsfullbyrdelsesloven:	Lov av 26. juni 1992 nr. 86 Lov om tvangsfullbyrdelse (tvangsfullbyrdelsesloven)
Tvangsfullbyrdelsesloven 1915:	Lov av 13. august 1915 nr. 7 Lov om tvangsfuldbyrdelse (opphevet)

Dansk rett:

Konkursloven: Lovbekendtgørelse nr. 11 af 6/01/2014
Bekendtgørelse af lov om konkurs
(Konkursloven)

Tinglysningsloven: Lovbekendtgørelse nr. 1075 af 30/09/2014
Bekendtgørelse af lov om tinglysning
(Tinglysningsloven)

Svensk rett:

Lag om företagshypotek: SFS 2008:990 Lag (2008:990) om
företagshypotek

b) Forarbeider:

Ot.prp. nr. 39 (1977-1978): Ot.prp. nr. 39 (1977-1978) Om panteloven

Innst. O. nr. 19 (1979-80): Innst. O. nr. 19 (1979-1980) Innstilling fra
justiskomiteén om pantelov og om lov om
endringer i lov av 7. juni 1935 nr. 2 om tinglysing
og i en del andre lover

Ot.prp. nr. 65 (1990-1991): Ot.prp. nr. 65 (1990-1991) Om lov om
tvangsfullbyrding og midlertidig sikring
(tvangsfullbyrdingsloven)

NOU 1993: 16: NOU 1993: 16 Etterkontroll av
konkurslovgivningen m.v

Ot.prp. nr. 26 (1998-1999): Ot.prp. nr. 26 (1998-1999) Om lov om endringer i
konkurs- og pantelovgivningen m.v

c) Rettspraksis:

Norsk Retstidende:

Bygland-dommen:	Rt. 1935-981
Momentum-dommen:	Rt. 1997-1050
Steriliseringsdommen:	Rt. 1999-203

Underrettspraksis:

LE-1993-1072:	LE-1993-1072 Eidsivating Lagmannsrett 1993-07-30
LB-2001-3829:	LB-2001-3829 Borgarting Lagmannsrett 2001-12-12

d) Juridisk litteratur:

Arnholt: «Panteretten»:

Arnholt, Carl Jacob: «Panteretten», 3. utgave, Oslo 1962

Augdahl: «Norsk panterett»:

Augdahl, Per: «Norsk panterett», Oslo 1932

Beale m.fl: «The law of personal property security»:

Beale, Hugh; Bridge, Michael; Gullifer, Louise; and Lomnicka, Eva: «The law of personal property security», Oxford 2007

Brækhus «Omsetning og kreditt. 2: Pant og annen realsikkerhet»:

Brækhus, Sjur: «Omsetning og kreditt. 2: Pant og annen realsikkerhet», 2. utgave, Oslo 1994

Eckhoff: «Rettskildelære»:

Eckhoff, Torstein: «Rettskildelære», 3. utgave, Oslo 1993

Eckhoff: «Harmonisering av rettskildefaktorer og motstrid mellom regler»:

Eckhoff, Torstein: «Harmonisering av rettskildefaktorer og motstrid mellom regler», *Jussens Venner* 1980 s. 289-301

Falkanger: «Introduksjon til panteretten»:

Falkanger, Thor: «Introduksjon til panteretten», 2. utgave, Oslo 2013

Flindhardt: «Virksomhedspant»:

Flindhardt, Michael: «Virksomhedspant – samarbejde bygger bro mellem sikkerhedsrettigheder», 1. utgave, København 2014

Iversen m.fl.: «Panteret»:

Iversen, Bent; Kristensen, Lars H; Madsen, Lars Henrik G.: «Panteret», 5. utgave, København 2015

Konow: «Løsørepant over landegrenser»:

Konow, Berte-Elen Reinertsen: «Løsørepant over landegrenser», Bergen 2006

Lie: «Randbemerkninger til Hagerups panterett»:

Lie, Mikael H.: «Randbemerkninger til Hagerups panterett», Kristiania 1918

Lilleholt: «Bruk av reelle omsyn i formueretten»:

Lilleholt, Kåre: «Bruk av reelle omsyn i formueretten», *Jussens Venner* 2000 s. 49

Lilleholt: «Fleire rettar til same formuesgode»:

Lilleholt, Kåre: «Allmenn formuerett - Fleire rettar til same formuesgode», Oslo 2012

Skeie: «Den norske Civilprosess»:

Skeie, Jon: «Den norske Civilprosess III», 2. utgave, Oslo 1940

Skoghøy: «Panteloven med kommentarer», 1995:

Skoghøy, Jens Edvin A.: «Panteloven med kommentarer - kommentarer til lov 8. februar nr. 2 1980 om pant», 1. utgave, Oslo 1995

Skoghøy: «Panteloven med kommentarer», 2003:

Skoghøy, Jens Edvin A.: «*Panteloven med kommentarer - kommentarer til lov 8. februar nr. 2 1980 om pant*», 2. utgave, Oslo 2003

Skoghøy: «*Panteloven med kommentarer*», 2016:

Skoghøy, Jens Edvin A.: «*Panteloven med kommentarer - kommentarer til lov 8. februar nr. 2 1980 om pant*», 3. utgave, Oslo 2016

Skoghøy: «*Panterett*»:

Skoghøy, Jens Edvin A.: «*Panterett*», 3. utgave, Oslo 2014

Skoghøy: «*Reelle hensyn som rettskilde*»:

Skoghøy, Jens Edvin A.: «*Reelle hensyn som rettskilde*», *Lov og Rett* 2013 s. 257-258

Skoghøy: «*Dommeren og loven*»:

Skoghøy, Jens Edvin A.: «*Dommeren og loven - betydningen av dommerens egne vurderinger («reelle hensyn»)*», *Jussens Venner* 2015 s. 287-309

Tørum: «*Konsekvens i formueretten*»:

Tørum, Amund Bjøranger: «*Konsekvens i formueretten*», *Jussens Venner* 2002 s. 314-339

e) Norsk lovkommentar på rettsdata.no:

Norsk lovkommentar ved Skoghøy, Jens A. Edvin i note 613 til panteloven § 5-4 på rettsdata.no (noten er sist hovedrevidert 12. februar 2016)